

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

25^e JAARGANG

WOENSDAG 10 APRIL 1940

No. 1267

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Liefstinck; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries.

M. F. J. Cool — Secretaris van de Redactie.

Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

	Blz
Mogelijkheden en wegen voor verdere industrialisatie in Nederland door Dr. Ir. J. G. Schlingemann.....	268
Het Sterling mysterie door Dr. F. A. G. Keesing	269
Het verbruik aan grondstoffen voor de voortbrenging van alcoholhoudende dranken door H. W. Lambers	271
De verwerkingscapaciteit der wereld-petroleumindustrie door Dr. W. Mautner	274
35 jaar Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Duitsland door Dr. Th. M. Metz.....	278
Het groote Deensche voedingsexperiment van 1917—1918 door B. H. Wentink.....	279
AANTEKENINGEN:	
De weekstaat van De Nederlandsche Bank na herwaardeering van den goudvoorraad.....	280
Ch na's contact met de buitenwereld door luchtlijnen in stand gehouden.....	281
BOEKBESPREKINGEN:	
W. Steigenga: Werkgelegenheid en werkloosheid in de agrarische productie, bespr. door J. Horring..	281
MAANDOIJFERS:	
Hypotheekrente in Nederland	282
ONTVANGEN BOEKEN.	282
STATISTIEKEN:	
Groothandelsartikelen	284—285
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	283, 28

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

De koersschommelingen in Ponden zijn in de verslagweek wel min of meer tot stilstand gekomen. Weliswaar kwamen nog fluctuaties voor, al naarmate op een gegeven moment vraag of aanbod overheerschend was, maar per saldo bleef toch de koers om en nabij het aan het eind van de vorige week behaalde peil. Het feit, dat onder de huidige omstandigheden een „zwarte markt” zoo betrekkelijk uitgebalanceerd is, heeft zelfs aanleiding gegeven tot den indruk, dat misschien de Engelsche monetaire autoriteiten indirect geïntervenieerd hebben. Nog steeds is er in de Engelsche vakpers veel rumor in casa over de groote marge tusschen officieelen Pondenkoers en de notering in de vrije markt, en talloos zijn de voorstellen, die in verband daarmee zijn gelanceerd. Steeds weer duikt ook het advies op, om de buitenlandsche beleggingen in Engeland, die de bron van alle ellende in dezen zijn, te blokkeeren, omdat daarmee het probleem tot een oplossing zou zijn gebracht. Het is echter zeer de vraag of deze conclusie niet blijk geeft van een te oppervlakkige analyse van de situatie. Immers, de vrije Pondenmarkt ontleent geenszins al het aanbod aan kapitaalverschuivingen; een zeer omvangrijk deel van den goederenhandel wordt in vrije Ponden afgewikkeld. En daarom is ook de oplossing, die door anderen weer aan de hand wordt gedaan: nl. de vraag naar vrije Ponden geheel doen opdrogen door den heelen Engelschen export te vatten onder de bepalingen van den Order in Council van 8 Maart, niet uitvoerbaar en niet ter zake dienende. Voorloopig is, zooals gezegd, de vrije markt min of meer gestabiliseerd op een peil, dat rond 11 pCt. beneden den officiele Pondenkoers ligt. Groote omzetten zijn overigens in den laatsten tijd niet voorgekomen; van een formeel vlucht uit het Pond was geen sprake meer; de handel bleef binnen betrekkelijk enge grenzen.

Overigens leverde de wisselmarkt weinig stof tot opmerkingen. Slechts zij gereleveerd, dat Belga's, die geruimen tijd zeer vast gestemd waren, iets luier waren. Het omgekeerde was het geval met Zwitsersche Francs, die tijden lang onbewogen waren geweest en voor het eerst eenig koersavans konden boeken. De Gulden bleef ten aanzien van den Dollar onveranderd op 1.88%, het Egalisatiefonds moest af en toe in de markt komen om in de vraag naar Dollars te voorzien, maar de omvang van deze transacties bleef betrekkelijk beperkt.

Op de discontomarkt liepen de noteringen nog iets verder terug, een verschijnsel, dat wij in ons vorig overzicht reeds voorzagen in verband met de ten uitvoerlegging van de goudherwaardeering. Driemaandschatkistpapier ging op ¾ pCt., zesmaandspapier op 1½ pCt. De prolongatienotering, die trouwens reeds sedert lang geen juist beeld meer geeft van de situatie op de markt, omdat op de bestaande notering geld nauwelijks te plaatsen is, is ook wat afgebrokkeld.

De beleggingsmarkt heeft in de verslagweek weinig wijziging ondergaan, het koerspeil der meeste soorten bleef nagenoeg onveranderd.

MOGELIJKHEDEN EN WEGEN VOOR VERDERE INDUSTRIALISATIE IN NEDERLAND.

Het was omstreeks 1932, dat in Nederland voor het eerst stemmen opgingen om de werkloosheid te bestrijden door middel van industrialisatie, waaronder men verstond vergroting van ons industrieel apparaat door Overheidshulp. Eendeels zou dit indirect kunnen geschieden door handelspolitieke maatregelen, waarover wij het verder niet zullen hebben, anderdeels direct, door te helpen bij uitbreiding van bestaande of oprichting van nieuwe bedrijven.

Dit laatste zou op tweeërlei wijze kunnen plaats vinden. Ten eerste door een economische exploratie en daarnaast door financiering in het bijzonder met lang loopende credieten voor investeeringsdoeleinden.

Het was Prof. Gelissen, die het initiatief nam om in Limburg het eerste Economisch-Technologische Instituut te stichten (1932), drie jaar later gevolgd door de oprichting van de Industriebank in Limburg. Daarna zijn er nog verschillende Provinciale Ec. Techn. Instituten opgericht, doch hoewel zulks oorspronkelijk wel de bedoeling was, zijn daarnaast geen provinciale industriebanken ontstaan.

Toen Prof. Gelissen namelijk Minister van Handel en Nijverheid werd, liet hij de regionale inddeling los en richtte een centrale industriebank op, de Mij. voor Industriefinanciering (1936), waarvan de aandelen, op één na, geheel in handen zijn van den Staat.

Reeds voordien had het Werkfonds 1934, hoewel het bij zijn oprichting daarvoor niet was bestemd, zich reeds in beperkte mate op het gebied van de financiering der industrie begeven, voornamelijk juist ter verstreking van het lange crediet, zoodat men terzake over eenige ervaring beschikte. Daarnaast werd, geheel naar analogie van de Provinciale Instituten, op het Dep. van Economische Zaken een Centraal Instituut voor Industrialisatie opgericht.

Naast de Mij. voor Industriefinanciering werd in 1939, speciaal voor de kleinere credieten (beneden f 5.000), die een bijzondere behandeling behoeven, door de Overheid een lichaam in het leven geroepen, om deze z.g. Werktuigencredieten te verstrekken.

Klachten over te geringen voortgang.

Men kan dus niet zeggen, dat de Overheid op het gebied der industrialisatie in de laatste jaren heeft stil gezeten. Niettemin verneemt men ook thans nog steeds klachten; klachten, dat de industrialisatie te langzaam vordert en dat er meer moest worden gedaan, om de werkloosheid langs dezen weg te bestrijden. Kijkt men naar de werkloosheidscijfers — en laten wij de oorlogsomstandigheden daarbij buiten beschouwing — dan waren deze in Augustus 1939 nog steeds hoog, hoewel sterk dalende.

In het bijzonder richten de klachten zich tegen de Maatschappij voor Industriefinanciering, die teveel op zakelijken grondslag zou werken, te weinig risico zou willen lopen en daardoor niet aan de verwachtingen kan voldoen. Het is van belang eens na te gaan, in hoeverre deze bewering juist is.

Indien wij de betreffende statistische gegevens over het jaar 1939 uit het laatste jaarverslag der Mij. voor Industriefinanciering, die wij hieronder laten volgen, bezien, dan zou men geneigd zijn aan te nemen, dat deze instelling zeer selectief werkt.

	Aantal projecten
In behandeling op 1 Januari	25
Nieuw ingediend	71
Totaal behandeld	96
Nog in behandeling op 31 December	8
Dus behandeld	88
Waarvan toegestaan	12
Ingetrokken of afgewezen	76
Waarvan zonder onderzoek werden afgewezen	33

Beoordeeling.

In 1939 zijn dus slechts 12 credieten toegestaan en 76 aanvragen afgewezen, doch hiermede is niets gezegd omtrent de betekenis dezer projecten. Daarvoor is een nadere analyse noodig, die voor de 71 in 1939 ingediende credietaanvragen luidt:

A. Aantal projecten, dat is doorgestaan	16
waarvan:	
door Mij. v. Ind. Fin. gefinancierd	6
van toezegging geen gebruik gemaakt, doordat elders geld kon worden verkregen	3
nog vóór de beslissing op andere wijze gefinancierd	7
B. Nog niet afgehandeld	17
waarvan:	
nog in bewerking	8
tijdelijk gedeponeerd	9
C. Vervallen	8
D. Voor de industrialisatie van geen betekenis	22
E. Om andere redenen van te weinig betekenis	8

Deze cijfers leeren, dat verreweg het grootste aantal (D + E) binnengekomen projecten (30 van de 71) de industrialisatie toch niet zou bevorderen. Hieronder vallen o.m. die aanvragen, die geen werkverruiming, maar slechts werkverplaatsing tengevolge zouden hebben, projecten van vrijwel uitsluitend commercieel karakter, fantastische projecten, zowel technisch als financieel.

Daarnaast komen er nog eenige (8) voor, die zijn vervallen, omdat de aanvragers er vanaf zagen.

Ook zijn er eenige (9) tijdelijk gedeponeerd, omdat bijv. de technische uitkomst nog onbevredigend is of omdat de aanvragers eerst hun administratie moeten verbeteren, om een inzicht in kostprijs en kapitaalpositie te kunnen verkrijgen; een 8-tal is nog in bewerking.

Van de projecten, die zijn doorgestaan, kon een aantal (7) meestentijds door de tussenkomst der Mij. voor Industriefinanciering op andere wijze worden gefinancierd, bijv. door een werktuigencrediet.

Het aantal toezeggingen bedroeg 9, waarvan achteraf een 3-tal van het crediet geen gebruik maakte, omdat men door deze toezegging een particulier bereid vond om het crediet te verstrekken.

Hieruit mag men zeker niet concluderen, dat indien de Mij. voor Industriefinanciering wat soepeler was in haar credietpolitiek, een grooter aantal credieten zou zijn verstrekt.

De kern van de zaak.

Veeleer is de oorzaak, dat de kwaliteit der projecten onvoldoende was. De vraag rijst, wat daarvan de oorzaak is en wij meenen daarop als antwoord te kunnen geven, dat in Nederland de ontwikkeling en uitbreiding der industrie voor het grootste deel nog steeds met particuliere geldmiddelen kan worden gefinancierd. Zij, die destijds gemeend hebben, dat voor een industriebank een onmetelijke taak was weggelegd, waardoor de werkloosheid zienderoog zou verminderen, hebben de onbevredigde behoefte aan lang industrieel crediet overschat. Doch ook zij hebben zich vergist, die van oordeel waren, dat voor een industriebank geen reëele taak was weggelegd en dat het een stroppenbank zou worden.

Het is van belang om na te gaan, of de kleinere Industriebank in Limburg dezelfde ervaring opdeed als de Mij. voor Industriefinanciering. Deze instelling bestaat nu reeds bijna 5 jaar en heeft de beschikking over f 412.000 kapitaal. Tot 1 Januari 1940 is men er echter niet in geslaagd voor meer dan pl.m. f 225.000 credieten te geven. Had deze instelling een groot aantal goede projecten ontvangen, dan zou zij deze zeker hebben gefinancierd en uit het feit, dat zij nog slechts iets meer dan haar halve aandelenkapitaal heeft kunnen uitzetten, blijkt wel, dat ook haar de goede projecten hebben ontbroken.

Bevordering der industrialisatie van overheidswege.

Wil men de industrialisatie van Nederland bevorderen, dan moet men dit niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats zoeken in een soepeler credietmogelijkheid, doch dan moet men bevorderen, dat er goede projecten ontstaan. Wie in de gelegenheid is om geregeld met het bedrijfsleven in aanraking te komen weet, dat er in Nederland nog steeds een groote ondernemingsgeest bestaat, die echter wel afgeremd wordt door de groote moeilijkheden, waarmede men als ondernemer heeft te kampen, terwijl tegenover groote verlieskansen over het algemeen geringe winstmogelijkheden staan. Van deze winst trekt de fiscus nog een deel tot zich en het is niet onwaarschijnlijk, dat dit in de toekomst nog grooter zal worden.

Wil men van Overheidswege de ondernemers tot grooter initiatief stimuleeren, dan kan men dit het beste doen door de kansen op een rendabele productie te vergrooten. Wij denken daarbij niet aan handelspolitieke bescherming, aangezien dit veelal een tweesnijdend zwaard is. Wij zouden het meer willen zoeken in het vermijden van maatregelen, die remmend werken op de ontwikkeling der industrie en in positieven zin in het geven van service.

Wat dit laatste betreft, is reeds door de Regeering het een en ander gedaan en wij rekenen daaronder ook de oprichting der Mij. voor Industriefinanciering en het beschikbaar stellen van werktuigencredieten.

Indien men echter van oordeel is, dat dit nog niet voldoende is geweest om de industrialisatie te bevorderen, dan zou men een stap verder kunnen gaan, door den ondernemer te ontlasten van een deel van het risico, bijv. door ieder die een nieuw product gaat vervaardigen in de aanloopkosten of in de verliezen der eerste jaren tegemoet te komen, in den vorm van een subsidie. Een dergelijke maatregel heeft voor de Regeering dit voordeel, dat zij van te voren weet, waar zij aan toe is en dat haar verhouding tot het bedrijf een zuiver zakelijke blijft. Het zou dan echter niet onbillijk zijn, dat de Overheid het recht kreeg van een winstuitkeering, indien het bedrijf zich goed blijkt te ontwikkelen. Vermoedelijk zal dan wel een stroom van projecten worden ingediend, waarvan slechts een klein deel voor realisering in aanmerking komt, waarbij men twee dingen moet bedenken.

In de eerste plaats is het tijdsverloop tusschen het oogenblik, waarop men een project op papier ter hand neemt en het oogenblik waarop het bedrijf in werking wordt gesteld, zeer lang. Hiervoor moet men 1 à 2 jaar rekenen.

In de tweede plaats moet men de werkverruiming, die er door ontstaat, niet overschatten. Voor het tewerkstellen van één arbeider is een kapitaal nodig, dat voor projecten van eenigen omvang op f 6000 kan worden gesteld. Voor de grootere projecten kan dit tot f 10.000 en zelfs voor de zeer kapitaal-intensieve bedrijven zoals bijv. in de chemische nijverheid tot f 20.000 stijgen. Om dus 50.000 man in het bedrijfsleven in nieuwe industrieën aan werk te helpen is een investering van de orde van grootte van f 300 miljoen nodig.

Mochten van de zijde der ondernemers ondanks een dergelijke prikkel geen aanvaardbare projecten worden uitgewerkt, dan zou de Overheid zulks kunnen doen, doch dan komt men voor de moeilijkheid, dat men naderhand op zoek moet gaan naar een ondernemer en naar het noodige particuliere kapitaal.

Voorts zou de Staat, als men op deze wijze ook nog te weinig bereikte, nog een stap verder kunnen gaan en zelf een deel van de geldmiddelen verstrekken, hetzij als kapitaal, hetzij als crediet en tenslotte zou de Staat ook nog alle geldmiddelen kunnen fournieren, doch dan sticht men een Staatsbedrijf.

Wij hebben deze oplossingen niet beschreven, omdat wij voorstander van het een of andere systeem

zijn, doch alleen om eenige wegen en mogelijkheden onder de aandacht te brengen, en te trachten terzake van dit onderwerp bestaande onjuiste denkbeelden uit den weg te ruimen.

De behoefte aan geschoolde arbeiders.

Aannemende echter, dat men er inderdaad in zou slagen op niet te langen termijn een belangrijke industrialisatie te verkrijgen, dan blijft er nog een moeilijkheid bestaan, en deze is de volgende.

Ileden ten dage verlangt de industrie goed geschoolde arbeiders, die niet alleen vakbekwaam zijn, doch bovendien het huidige arbeidstempo kunnen volgen en nu is het een niet te loochenen feit, dat er onder de werklozen en vooral onder de ouderen weinig zijn, die aan deze eischen voldoen, terwijl men met herscholing niet voldoende blijkt te kunnen bereiken. Toen er in 1938 en 1939 een opleving was in het Nederlandsche bedrijfsleven, vernam men van ondernemerszijde in bijna alle takken van nijverheid, dat men ondanks de nog groote werkloosheid een gebrek aan arbeiders had, aangezien men alleen goed geschoolde kon gebruiken. Bij een eenigszins geforceerde industrialisatie zou men ongetwijfeld wederom voor deze moeilijkheid komen te staan, die alleen op te lossen is door jongeren een langdurige opleiding te geven in het bedrijf zelve, doch de cijfers toonen aan, dat de werkloosheid onder de jeugd gering is. Het bedrijfsleven heeft ook in de achter ons liggende jaren bij uitbreiding zijn arbeidskrachten reeds uit de jongere groepen moeten putten en deed dat niet omdat deze goedkoper waren. Deze omstandigheid speelde geen of een secundaire rol.

Het vraagstuk der industrialisatie zien wij dan ook als één van geleidelijke ontwikkeling, die men wel eenigszins kan verhaasten, doch niet kan forceeren en van primair belang achten wij het, dat de Overheid er voor zorg draagt, dat het ondernemersschap zijn aantrekkelijkheid behoudt.

Dr. Ir. J. G. SCHLINGEMANN.

HET STERLING MYSTERIE

Het Pond Sterling blijft de gemoederen bezig houden. De commentaren op de monetaire politiek van Engeland worden dagelijks talrijker, zonder dat nochtans van eensgezindheid nopens de interpretatie der getroffen maatregelen kan worden gesproken. Met name valt het op, dat de uitlegging, die in de Britsche pers wordt gegeven, in het algemeen sterk afwijkt van de strekking, die men buiten Engeland aan de hanteering van het deviezenrégime toekent. De Britsche regeering zelve hult zich in een geheimzinnig stilzwijgen en laat vriend en vijand gissen naar haar beweegredenen.

Buiten Engeland wint de opvatting veld, dat de koersdaling van het vrije Pond moet worden toegeschreven aan den wensch der Regeering om door een hernieuwde en ditmaal verkapte devaluatie den Britschen export een hoog noodigen stimulans te geven (vgl. het artikel van den heer Klaasse in de E.-S.B. van 3 April). Het kan bezwaarlijk worden ontkend, dat de daling van het vrije Pond het concurrentievermogen van den Britschen uitvoerhandel verhoogt. In dit verband is het bijvoorbeeld symptomatisch, dat in de Vereenigde Staten reeds stemmen opgaan om de z.g. „escape clause” van het Britsch-Amerikaansche handelsverdrag, die betrekking heeft op valuta-dumping, van toepassing te verklaren. Bij een nadere beschouwing wordt het niettemin twijfelachtig of hier van een weloverwogen export-offensief sprake is.

De commentaren in de Britsche pers zijn van een ander karakter. Tot voor kort gaf men er de voorkeur aan om de vrije Sterlingmarkt voor te stellen als een quantitatief onbelangrijk bijproduct van de omstandigheid, dat buitenlandse Sterling-bezitters de vrijheid bezaten onbelemmerd over hun tegoed te beschikken. De Britsche neiging om de vrije markt als

onbelangrijk te beschouwen, is niet geheel onverklaarbaar. Voor iedereen „resident” van het Sterlingblok is deze markt immers een instelling, waarmede hij de jure niet in contact kan komen. Voor den Engelschman is een Pond onder alle omstandigheden een Pond; voor zoover hij Sterling in valuta omzet, of omgekeerd, heeft hij slechts te maken met de officieele notering. Voor den buitenlander echter geldt precies het omgekeerde. Wanneer deze over Sterling spreekt, interesseeren hem slechts de Ponden, die hij op de vrije markt kan kopen of verkoopen; het officieele Pond heeft voor hem geen beteekenis. Tusschen de Britsche en de niet-Britsche beschouwingswijze bestaat dus reeds bij voorbaat een zekere tegenstelling.

Dit argument is belangrijk, maar het is niet afdoende. Er is reden om aan te nemen, dat de eenigszins smalende commentaren op de „black market” (welke benaming, zooals bekend, ten onrechte wordt gebezigd) eveneens een propagandistische strekking bezitten en misschien in de eerste plaats voor binnenlandsch gebruik waren bestemd. Uit de meer recente beschouwingen in de Britsche pers blijkt een onmiskenbare bezorgdheid omtrent den gang van zaken, een bezorgdheid, die men niet zou verwachten, wanneer de Regeering in den haar toegeschreven opzet tot valuta-dumping zoo snel en vlot was geslaagd.

Het belang van den vrijen Pondenkoers.

Allereerst moet de vraag onder oogen worden gezien of de vrije markt inderdaad zoo onbelangrijk is als sommige Engelsche bladen wilden doen gelooven. Het tegendeel blijkt welhaast uit den aandrang, die op de Regeering werd uitgeoefend om dit „lek” in het deviezenrégime te stoppen. Qualitatief is de vrije notering zeker niet van beteekenis ontbloot. Zelfs wanneer de omzetten op de vrije markt inderdaad minimaal zouden zijn, moet toch een écart van omstreeks 11 pCt. tusschen de officieele en de vrije Pondennotering voor het Britsche prestige als zeer ongewenscht worden beschouwd. Zoolang de vrije Pondennotering bestaat, zal het buitenland, terecht of ten onrechte, den koers op de vrije markt als bepalend beschouwen voor Engeland's financieele kracht. Het publiek heeft aan de hand van een langjarige ervaring geleerd om den officieelen koers, dien een Regeering slechts aan haar eigen onderdanen vermag op te leggen, te zien als iets kunstmatigs. De Britsche stelling, dat in dit speciale geval het tegendeel waar is, zal in het buitenland weinig indruk maken. Ieder handelsvoordeel, dat Engeland langs dezen weg zou kunnen verkrijgen, is dus per se duur gekocht.

Er bestaat echter eveneens reden om aan te nemen, dat ook de *omvang* der omzetten op de vrije markt minder beperkt is dan somtijds wordt verkondigd. „The Economist” taxeerde kort geleden, dat 10 à 15 pCt. der valutatransacties via de vrije markt wordt afgewikkeld. Dit cijfer lijkt echter wel zeer aan den lagen kant.

De koersdaling niet uit weggevallen vraag, maar uit een gestegen aanbod te verklaren.

Wanneer men deze bewering van „The Economist” wenscht te verifieeren, moet men zich afvragen hoe het denkbaar is, dat een zoo groote spanning tusschen vrije en officieele notering voortbestaat. In zijn bovenvermeld artikel betoogde de heer Klaasse, dat het Pond sedert den „order in council” van 8 Maart jl. een semi-geblokkeerde valuta is geworden en dat het écart tusschen de beide noteringen rechtstreeks voortvloeit uit het verdwijnen van de marginale vraag (in casu de vraag naar vrije Ponden voor de betaling van uit Engeland geëxporteerde tin, jute, rubber, bont en whisky). Deze verklaring lijkt echter niet toereikend. Een geblokkeerde valuta kan slechts worden gebruikt voor een beperkt aantal aangewezen

doeleinden. Voor het vrije Pond geldt echter het omgekeerde: het is onbeperkt bruikbaar, behoudens voor de betaling van een klein aantal exporten. De commercieele vraag naar vrije Ponden is ongetwijfeld ingekrompen, maar niet in een mate, die een zoo steile koersdaling verklaart. Sterker, wanneer de vrije markt inderdaad zoo klein was als „The Economist” onderstelde, zou een eenigszins belangrijke daling van het vrije Pond tot de onmogelijkheden behooren.

Wat immers is het geval? Wanneer de vrije markt zoo klein is, dat het aanbod slechts aan een deel van de vraag naar Ponden voor de betaling van Britsche exporten kan voldoen, moeten de koersen van het vrije en het officieele Pond nagenoeg gelijk zijn. De vraag, die, bij gebreke aan voldoende aanbod van vrije Ponden, noodgedwongen op de officieele markt terecht moest komen, zou bij een geringe daling van den vrijen koers onmiddellijk naar de vrije markt worden overgeheveld. Zoolang de vrije markt niet aan de volledige vraag naar Sterling voldoet, bestaat er steeds een reserve-vraag, die den koers hoog houdt. Uit de omstandigheid, dat er thans reeds sedert weken een belangrijk verschil bestaat tusschen de beide noteringen, moet men a contrario opmaken dat al diegenen, wien het geoorloofd is in vrije Ponden te betalen, hun vraag door het aanbod op de vrije markt volledig bevredigd zien. De snelle daling van het vrije Pond vloeit niet in de eerste plaats voort uit het verdwijnen van een gedeelte van de vraag, maar uit een *toeneming van het aanbod*. De vrees, gewekt door den „order in council” van 8 Maart, dat het Pond eerlang volledig zou worden geblokkeerd, heeft vele bezitters van Sterlingfondsen (w.o. vooral van Funding-loans) aanleiding gegeven zich inderhaast van hun bezit te ontdoen en de opbrengst via de vrije markt te repatrieeren.

Hoewel het uiteraard niet mogelijk is deze conclusie met cijfers te staven, leert een nadere beschouwing, dat zij geenszins als onwaarschijnlijk moet worden gequalificeerd. In een vijftal landen, t.w. Nederland, Nederlandsch Oost-Indië, Vereenigde Staten, België en Zwitserland, hebben importeurs de vrijheid om hun Sterlingbehoefte naar believen op de vrije of op de officieele markt te dekken. Met al deze landen heeft Engeland een sterk passieve handelsbalans (in 1938 importeerde Engeland uit deze landen voor ruim £ 180 mill., terwijl het in totaal slechts voor een bedrag van bijna £ 49 mill. exporteerde). Zelfs wanneer slechts een betrekkelijk gering deel van den Britschen import in Ponden wordt gefactureerd, is het commercieele aanbod, tezamen met het aanbod, voortspuitende uit kapitaalruggtrekking, reeds spoedig in staat de geheele commercieele vraag te bevredigen.

„Muddling”, niet: geraffineerde monetaire techniek.

Wanneer men den gang van zaken sedert het begin van de vorige maand reconstrueert, lijkt de volgende verklaring daarom het meest waarschijnlijk. De Britsche autoriteiten zagen met leede oogen, dat de export naar de weinige overgebleven landen met sterke deviezen geen of bijna geen valuta opbracht. Zij wenschten daarom een regeling voor te bereiden, die, zonder Sterling definitief te blokkeeren, aan de Bank of England een grootere deviezenontvangst zou garandeeren, en die tegelijkertijd den Britschen handel de mogelijkheid zou openlaten in Sterling te factureren. Deze regeling heeft kennelijk haar doel voorbij geschoten.

Wanneer men het complex van Britsche deviezenmaatregelen overziet, krijgt men eerder den indruk dat de recente depreciatie van het Pond moet worden toegeschreven aan „muddling”, dan, zooals de heer Klaasse meende, aan een geraffineerde monetaire techniek. De „order in council” van 8 Maart werd en wordt in Engeland algemeen slechts beschouwd als een eerste stap tot beperking van de aanwendingsmogelijkheid van vrije Ponden. De Britsche autori-

teiten deden het voorkomen, alsof zij van plan waren de vraag naar vrije Ponden drastisch te beperken; zij verzuimden echter tegelijkertijd het aanbod te manipuleeren. Het gevolg was de koersdaling, die misschien niet onverwachts kwam, doch wier consequenties geenszins volledig waren voorzien.

Het geheele beeld der Britsche monetaire maatregelen is uitermate verward. Het bestaan van de vrije Sterlingmarkt berust niet op een wettelijke regeling, maar op een leemte in die regeling. De wetgever loopt bij voortduring achter de feiten aan; de maatregelen, voor zoover zij bestaan, worden halfslachtig uitgevoerd. De Financial News beklagt zich erover, dat de beschikbare sancties onvoldoende worden toegepast en dat boeten, die bij gebleken overtreding worden opgelegd, in geen verhouding staan tot de winsten, die door ontduiking worden opgeleverd. De clearing-regeling met Zweden heeft gedurende een aantal weken in het geheel niet gefunctioneerd, doordat de Bank of England verzuimde de banken instructies toe te zenden. De „order in council” van 8 Maart bewerkte in eerste instantie, dat de Londen-sche tinprijs scherp daalde, terwijl de bonthandel zich onmiddellijk verplaatste van Londen naar Britsch-Indië en Britsch Zuidwest-Afrika, voor welke gebieden de regeling niet gold.

In het algemeen koestert men in Engeland zeer geringe verwachtingen van de mogelijkheid om den export door een hernieuwde ongediscrimineerde depreciatie te forceeren. Bijgevolg toont men zich omtrent de jongste ontwikkeling slechts weinig enthousiast. Toen de „order in council” van 8 Maart werd afgekondigd, werd de Britsche export, voor zoover deze via de vrije markt werd afgewikkeld, betaald tegen een Dollarkoers van \$ 3.94. Thans brengt een vijftal producten \$ 4.03 op, terwijl het overgrote gedeelte het niet verder brengt dan een koers van omstreeks \$ 3.50. De Financial Times vraagt zich af, wat het nut is van „this extraordinary process of robbing Peter to pay Paul”.

Terwijl men voor den export weinig heil verwacht, ziet men scherp de nadeelen, die voor den import uit de huidige situatie voortvloeien. Het lijkt weinig twijfel, dat de kosten van levensonderhoud in Engeland thans reeds meer gestegen zijn dan de regeering lief is. De daling van het vrije Pond heeft de neiging deze prijsstijging nog verder in de hand te werken.

Verdere beperkingen urgent.

De recente commentaren in de Britsche pers hebben dan ook vooral de strekking de verdere beperking van de aanwendingsmogelijkheid van vrije Ponden te bepleiten. Men dringt er bij de regeering op aan niet langer toe te laten, dat een belangrijk gedeelte der deviezentransacties zich aan haar controle onttrekt, met gevolgen, waarvan men de schadelijkheid inziet. De consequentie van een stringente regeling zou zijn, dat de vrije markt wordt afgeschaft, hetgeen tevens inhoudt, dat Sterling-saldi van „non-residents” moeten worden geblokkeerd. Men kan zelfs verder gaan en constateeren, dat een dergelijke maatregel nog slechts uitvoerbaar is, wanneer hij spoedig wordt genomen. Het was aanmerkelijk gemakkelijker voor den geheelen export een uniformen koers van \$ 4.03 voor te schrijven op het oogeblik, dat het écart tusschen de beide noteeringen 2 pCt. was, dan thans nu het tot omstreeks 11 pCt. is gestegen.

Welken weg de Britsche autoriteiten zullen inslaan, kan moeilijk worden voorspeld. Of eventuele verdere maatregelen aan de bestaande complicaties een einde zullen maken, blijft echter te bezien.

Dr. F. A. G. KEESING.

HET VERBRUIK AAN GRONDSTOFFEN VOOR DE VOORTBRENGING VAN ALCOHOLHOUDENDE DRANKEN.

Zou het aanbeveling verdienen, de voortbrenging van geestrijke dranken te beperken in verband met de voorraden voedingsmiddelen en veevoeder hier te lande aanwezig? Deze vraag werd in een voorgaand artikel ¹⁾ aan de orde gesteld. Wij kwamen bij deze beschouwing tot de conclusie, dat tegen een dergelijk ingrijpen zeker belangrijke bewijsgronden waren aan te voeren, doch dat deze op den achtergrond moesten verdwijnen voor de beslissende vraag — welke alleen de Regeering kan beantwoorden —, in hoeverre de voedselsituatie besparingen noodzakelijk maakt.

In het hiernavolgende zullen wij thans trachten na te gaan, hoe groot de besparing ongeveer zou zijn.

De bierindustrie.

Aan de hand der accijnsopbrengsten kan men met behulp van een door Dr. Jol opgesteld schema ²⁾ berekenen, dat het verbruik van de voornaamste grondstof mout in 1938 het equivalent van pl.m. 21.000 ton gerst, in 1939 van pl.m. 22.500 ton gerst bedragen heeft. Hierbij is de pl.m. 20 pCt. afval, welke als veevoeder bruikbaar is, reeds als zoodanig verrekend. De opgegeven hoeveelheid, welke dus het nettoverbruik van grondstof voor de voortbrenging van bier vertegenwoordigt, bedraagt ongeveer 0.6 pCt. van het binnenlandsch graanverbruik en pl.m. $\frac{1}{6}$ van onze binnenlandsche voortbrenging van gerst. Deze uitdrukking in onze binnenlandsche voortbrenging is als middel van vergelijking daarom ten deele gerechtvaardigd, omdat de Nederlandsche gerst, dank zij speciaal daartoe teweerk gestelde organen ³⁾, de laatste jaren van steeds grooter beteekenis voor de brouwerij geworden is. Anderzijds dient er echter de aandacht op gevestigd te worden, dat de brouwerijen belangrijke hoeveelheden brouwergerst en mout op voorraad geïmporteerd hebben, zoodat zij op een belangrijk geringer deel der Nederlandsche voortbrenging dan de bovengenoemde hoeveelheid van $\frac{1}{6}$, aanspraken zullen doen gelden. Inzonderheid zal dit het geval kunnen zijn, doordat de herkomst dezer grondstoffen de mogelijkheid van voortzetting van den aanvoer over land openlaat. Zoolang ons land zich dus kan permitteeren de brouwerijen te laten doorwerken, verkeeren deze in een aanmerkelijk gunstiger positie dan in de jaren 1917/1919. De onlangs verschenen jaarverslagen van Heineken's en de Zuid-Hollandsche Bierbrouwerij merken eveneens op, dat de voorraadpositie der brouwerijen niet ongunstig is.

Hetzelfde zal vermoedelijk gelden voor een tweede belangrijke grondstof, nl. hop. Deze ingevoerde grondstof zal, gezien de ligging der landen van herkomst, waarschijnlijk wel ter beschikking blijven. Het beloop van het verbruik is dus meer van belang voor onze betalingsbalans, dan voor de grondstofpositie. In

¹⁾ Vgl. E.-S.B. van 20 Maart 1940, blz. 226. Naar aanleiding van een tweetal opmerkingen in dit artikel, gemaakt in verband met een artikel van Dr. W. K. H. Feuilletau de Bruyn in E.-S.B. van 14 Febr. jl. deelde deze mij het volgende mede.

Bij de berekeningen, aangaande de oogstopbrengsten in Nederland is uitgegaan van den oogst 1937, in plaats van den groteren oogst 1938, daar de mogelijkheid bestaat, dat het oogstrendement in oorlogstijd terugloopt.

Wat betreft de zinsnede „brouwerijen, gistfabrieken, jeneverstokerijen, enz.”, hieronder is ook begrepen het verbruik van ongepelde rijst en het verbruik van grondstoffen voor grutterswaren. Hier heeft dus een misverstand, veroorzaakt door onvoldoende omschrijving van de post, plaats gehad.

²⁾ Dr. G. Z. Jol: „Ontwikkeling en organisatie der Nederlandsche brouwindustrie”, pag. 11; Publicatie No. 6 van het Nederlandsch Economisch Instituut.

³⁾ Gecentraliseerd in het Nationaal comité voor brouwergerst. (Nacobrouw).

verband hiermee zij vermeld, dat de ingevoerde hop in 1939 een waarde vertegenwoordigde van 866 duizend gulden. Daar de invoer in 1939 t.o.v. 1938 ook naar gewicht aanzienlijk gestegen is, van 345 op 444 ton, zal hier, naast toeneming van het verbruik, eveneens een zekere voorraadvorming plaats gehad hebben.

Vervolgens wordt in de Jaarcijfers 1938 onder het hoofd „vrijdom van accijns” nog vermeld een hoeveelheid van 1.005 ton suiker voor de vervaardiging van bier. Gezien de totale productie van suiker in Nederland van pl.m. 220 miljoen ton, is deze hoeveelheid vrijwel te verwaarloozen.

Indien de noodzaak daartoe dwong, zou het grondstofverbruik der bierindustrie technisch op relatief eenvoudige wijze besnoeid kunnen worden door het verlagen van het stamwortgehalte⁴⁾. Het feit, dat een dergelijke maatregel productie-technisch wel doorvoerbaar zou zijn, moet er niet toe leiden, dat men de oogen sluit voor de omvangrijke commerciële nawerking van een zoodanig ingrijpen. In het vervolg van dit artikel komen wij op deze economische zijde van het vraagstuk nader terug. Allereerst dient echter nagegaan te worden, hoe het bierverbruik gedurende de laatste jaren was samengesteld, daar hierdoor de mogelijkheid tot besparing op grondstof bepaald wordt. Het blijkt dan, dat in den loop der jaren een steeds verdergaande verschuiving in het verbruik heeft plaats gevonden naar bieren met een lager stamwortgehalte.

Binnenlandsche afzet van bier*), naar zwaarte gesplitst in pCt. van het verbruik.

Jaar	Bockbier Stout	Pilsener Münchener	Lager
1923	1.93	57.31	40.76
1929	1.05	56.86	42.09
1933	0.81	54.49	44.70
1938	0.97	49.72	49.31
1939	0.99	48.34	50.67

*) Bron: Publicaties van het C.B.S.; de cijfers betreffen 90—95 pCt. van den totalen binnenlandschen afzet. Door een verandering in het aantal rapporteerende brouwerijen zijn de percentages vóór en na het jaar 1933 niet geheel vergelijkbaar.

Het blijkt, dat het verbruik van zware biersoorten (van 17½ pCt. stamwortgehalte) relatief slechts een gering deel van het verbruik vormt; in 1938 niet meer dan 0.97 pCt., in 1939 pl.m. 1 pCt. Afschaffing van de zeer zware biersoorten, op het eerste gezicht zeer aanlokkelijk, zou dus tot de besparing niet veel bijdragen.

In 1929 vormde het verbruik van bier met een stamwortgehalte van 9—9½ pCt. 42.1 pCt. van het totale verbruik, in 1938 daarentegen 49.3 pCt. Volgens voorloopige gegevens heeft deze ontwikkeling ook in 1939 verderen voortgang gevonden.

Verder kan nog opgemerkt worden, dat verlaging van het stamwortgehalte in den oorlog 1914—1918 ook reeds werd doorgevoerd. In Juni 1917 werd het z.g. „oorlogsbier” ingevoerd met een stamwortgehalte van 5 à 6 pCt., waarna in April 1918 nogmaals een vermindering plaats had⁵⁾.

Dit brengt ons tot de vraag, hoeveel men eventueel zou kunnen besparen, indien men wederom overging tot een „oorlogsbier” van bijv. 6 pCt. stamwortgehalte. Een dergelijke berekening is begrijpelijkerwijze zeer speculatief, daar men niet weet, hoe het verbruik zich onder de qualiteitsvermindering zal houden.

Dat men echter rekening zal hebben te houden met een teruggang in het verbruik, welke met de geleidelijke afbrokkeling sedert 1930 niet vergeleken zal kunnen worden, mag wel als vaststaand worden aangenomen. Zooals reeds in ons vorig artikel werd opgemerkt¹⁾, brengt een zoodanige maatregel dan ook

⁴⁾ Het stamwortgehalte drukt de verhouding uit van water en de daarin opgeloste bestanddeelen van het mout vóór de vergisting.

⁵⁾ Dr. G. Z. Jol, i.c., pag. 66.

zeer ernstige consequenties mee voor het hierbij nauw betrokken hotel- en restaurantbedrijf.

Men zou een dergelijke vermindering wellicht geleidelijk plaats kunnen laten vinden, bij voorkeur in de zomermaanden. Voor het geval, dat men bevreesd zou zijn voor ernstige klachten over de kwaliteit, werpt de volgende mededeeling van Duitsche zijde, een merkwaardig licht op de zaak. De daar doorgevoerde verlaging van het gehalte, welke echter niet zoo ingrijpend was, heeft voor een gedeelte niet op den officieel bekend gemaakten datum, 1 Januari 1940, doch reeds per 1 December 1939 plaats gevonden. Niet alleen is dit zonder groote schokken voorbijgegaan, doch zelfs is een zekere hoeveelheid van dit bier gehamsterd, daar men het nog als het „oude zware bier” beschouwde⁶⁾.

Daarenboven zal een dergelijke maatregel zeker niet genomen worden zonder in uitwerking vergelijkbare maatregelen ten aanzien van het gedistilleerd. De hieruit voortvloeiende verminderde concurrentie van een vervangingsproduct zal wellicht het derven van afzet als gevolg van de qualiteitsvermindering ten deele kunnen compenseeren. Van het gezichtspunt, waaruit de maatregel getroffen wordt, zou een zoodanige verdere teruggang van het verbruik als gevolg van het qualiteitsverlies bovendien een extra winst betekenen. Een winst, welke echter niet gemaakt mag worden, daar zij zou berusten op verkeerde calculatie en dus op verspilling van — dan zeer noodige — voorraden!

Als uitgangspunt der berekening is het jaar 1938, alles tezamen genomen, waarschijnlijk wel bruikbaar. Nemen wij aan, dat het grondstofverbruik ongeveer proportioneel is aan het stamwortgehalte, dan is de genoemde hoeveelheid van 21.000 ton gerst als volgt te verdeelen: voor bier van pl.m. 17½ pCt. pl.m. 360 ton, voor bier van 11½ pCt. pl.m. 10.500 ton en voor de biersoorten van lager gehalte pl.m. 10.000 ton. Werd dit alles teruggebracht tot bier van 6 pCt., dan zou hieruit een winst aan gerst overblijven van pl.m. 9000 ton, *indien het verbruik even groot zou blijven als in 1938*. Dit is echter niet zeer waarschijnlijk, zelfs indien men ten volle met de factoren als meegaandheid van het publiek en compensatie rekening houdt. Om een benadering der betrokken getallen te geven, schatten wij de totale besparing uit de verlaging van het gehalte als bovengenoemd, op ongeveer 11.000 ton, dat is ongeveer 3 à 4 scheepsladingen van gemiddelde grootte. Van de totale behoefte aan veevoeder vormt het berekende bedrag slechts ongeveer ½ pCt.

Het lijkt geen twijfel, dat om deze besparing te bereiken, een aanzienlijke verstoring zoowel in productie als in afzet aanvaard zou moeten worden. Onder de huidige omstandigheden is de te bereiken besparing voor een dergelijk offer nog veel te gering.

De voortbrenging van gedistilleerd.

Bij dezen bedrijfstak is van statistisch gezichtspunt de positie juist het omgekeerde van die in de bierindustrie. Eenerzijds zijn hier officieele gegevens bekend over de totale hoeveelheid verbruikte grondstoffen:

Verbruik van grondstoffen voor de bereiding van gedistilleerd¹⁾ (in tonnen).

	Graan en meel	Melasse	Andere grondstoffen ²⁾	
			in ton.	in hl.
1913 ..	43.905	58.531	—	—
1929 ..	44.339	77.789	2.503	63.869
1935 ..	31.521	68.829	3.583	2.556
1938 ..	28.904	70.331	4.017	—

¹⁾ Ontleend voor het jaar 1913 aan de Statistiek der Rijksfinanciën, voor de overige jaren aan het Maandschrift C.B.S.

²⁾ De in ton uitgedrukte hoeveelheden betreffen vulkiemen en zemelen, die in hl aardappelen.

⁶⁾ H. Fezer: „Brauereien passen sich an”, in „Der deutsche Volkswirt”, 1 Maart 1940.

Allereerst treft de sterke teruggang van het verbruik van graan, zoodat dit momenteel niet meer dan pl.m. 1 pCt. van het totale verbruik aan granen uitmaakt. Ook bij deze industrie blijkt dus de invloed op het totale graanverbruik zeer gering.

Daarnaast blijkt echter een aanzienlijke hoeveelheid andere grondstoffen gebruikt te worden, welke alle eveneens geschikt zijn als veevoeder. Daar juist onze veevoederpositie naar verhouding de meeste moeilijkheden schijnt op te leveren, lijkt dus hier het nemen van beperkende maatregelen althans de overweging waard.

Hier doet zich echter de moeilijkheid voor, waarop wij boven doelden. In tegenstelling tot de brouwerij, welke als bedrijfstak, zoowel door de eenzijdige aanwending van haar eindproduct als genotmiddel, als door de sterke concentratie, een zekeren bedrijfs-economischen eenvoud vertoont, is de distilleerderij zeer gedifferentieerd. Naast basis voor genotmiddel is de voortgebrachte en verwerkte alcohol tevens hulpstof en halffabrikaat voor talrijke verder verwerkte industrieën en anderzijds slechts bijproduct van in hoofdzaak geheel anders georiënteerde nijverheid. Hierbij kan bijv. gewezen worden op de noodzakelijke voortbrenging van gist voor de bakkerijen. Volgens het jaarlijksch overzicht van het C.B.S.⁸⁾ stond in 1938 tegenover een veraccijnsde hoeveelheid van 126.893 hl (met inbegrip van de voor dit onderwerp onder dezelfde categorie vallende reuk- en toiletwaters 133.824 hl) een vrijgesteld verbruik voor diverse industrieën van 149.895 hl.

Dit zal eventueel de oplossing dezer kwestie in de praktijk zeker niet eenvoudig maken. Ook hier echter hebben eenige groote bedrijven het leeuwendeel der alcoholproductie in handen, hetgeen in zooverre een regeling zou kunnen vergemakkelijken.

Hiermede is echter de geheele toestand nog niet overzien: de totale voortgebrachte hoeveelheid bedroeg in 1938 nl. 546.517 hl. Dit brengt een ander aspect van de zaak naar voren, dat wij tot nog toe, om het probleem niet nog ingewikkelder te maken, buiten beschouwing hebben gelaten, nl. dat der betalingsbalans. Zoodaals uit een vergelijking der voorgaande gegevens blijkt, was tusschen de 45 en 50 pCt. van de totale voortgebrachte hoeveelheid gedistilleerd voor den uitvoer bestemd. Onze totale uitvoer van bier, spiritus en gedistilleerd vertegenwoordigde in 1938 en in 1939 een waarde van ongeveer f 7.5 millioen.

In- en uitvoer van spiritus en alcoholhoudende dranken 1938 en 1939 (waarde in f 1.000; gewicht in 1000 liters).

	1938		1939	
	Invoer waarde	Uitvoer gew.	Invoer waarde	Uitvoer gew.
Bier..	379	2.576	2.813	11.161
Spirit.	124	1.672	1.692	25.558
Gedist.	745	3.314	2.681	2.955
Wijn	3.845	10.489	205	563
Totaal	5.093	18.051	7.391	40.237
			5.464	19.185
			7.575	34.063

Bron: Statistiek van den in-, uit- en doorvoer. Bij het gedistilleerd is dat met vrijdom van accijns ingeslagen in branderijen en distilleerderijen inbegrepen.

Het uitvoeroverschot, door deze industrieën opgeleverd, is dan ook aanzienlijk. Dit is op het oogenblik zeer zeker een punt van bijna even vitaal belang als de eigenlijke voedingsmiddelenpositie. Gezien de druk, waaraan onze betalingsbalans onder de huidige omstandigheden toch reeds is blootgesteld, is het buiten kijf, dat de uitvoer in stand gehouden, ja eerder uitgebreid moet worden. De marge, beschikbaar voor grondstofbesparing, wordt hiermede echter verder beperkt en wel in belangrijke mate. Hoewel het ons onmogelijk is een schatting te geven van de grondstofbesparing, welke te verkrijgen zou zijn op het binnenlandsch verbruik alleen, lijkt het toch niet gewaagd om te stellen, dat deze, dus na verzekering der exportquoten, wellicht even gering zou blijken als bij het bier. Een iets grooter resultaat zou misschien ten

⁸⁾ Maandschrift C.B.S., April 1939, pag. 651.

aanzien van de „andere grondstoffen” te verwachten zijn.

Een andere mogelijkheid: opvoering der productiviteit?

Dit laatste „misschien” brengt ons tot hetgeen wij als motiveering dezer artikelen zouden willen aanvoeren. De verhoudingen in de besproken industrieën zijn, wat het grondstofverbruik betreft, door de mogelijkheid van onderlinge vervanging, zeer ingewikkeld gebleken. Het nemen van maatregelen als het ware op het oogenblik, dat men zich gedwongen ziet elke mogelijke besparing, ondanks de offers, door te voeren, zou tot ernstige ontwrichtingen leiden. Het is daarom, dat een tijdig onderzoek van dergelijke vraagstukken uitermate gewenscht is. Het zou bijv. zeer wel mogelijk kunnen blijken, dat door een onderlinge verschuiving in de taakverdeling van verschillende ondernemingen grondstofbesparingen tot stand gebracht kunnen worden ten koste van relatief geringere offers. Hiertoe is het eisch, dat op het moment, dat zoodanig optreden wenschelijk geacht wordt, slechts de meest efficiënte bedrijven doorwerken. Het is echter evenzeer noodig, dat dan reeds een stelsel uitgewerkt is, waarbij de op deze wijze aan bepaalde bedrijven toevallende extra baten, door een systeem van compensaties worden overgebracht naar de in het nationaal belang uitgeschakelden. Wil een zoodanige regeling tot de reële mogelijkheden behooren, dan dient zij van te voren uitgewerkt te zijn.

Het is bovendien zeer wel mogelijk, dat in deze bedrijfstak de concentratie en de opvoering der technische productiviteit reeds zoover zijn voortgeschreden, dat besparingen langs dezen weg niet meer te verwezenlijken zijn. Zelfs bij een dergelijk negatief resultaat is echter het tevoren nagaan der mogelijkheden van belang, daar men dan — altijd vóór den eerder vermelden noodtoestand — andere maatregelen zal moeten overwegen.

Hierop de aandacht te vestigen, is de bedoeling dezer artikelen geweest. Het is vanzelfsprekend onmogelijk in dit korte bestek een volledige uiteenzetting der positie te geven.

Conclusie.

In feite blijkt de geheele kwestie nog meer afhankelijk van de ontwikkeling der voorraadpositie, dan van den huidige stand der voorraden. De juiste positie van het oogenblik leent zich m.i. niet voor openbare discussie. In de huidige omstandigheden is niemand gebaat bij een, licht tot misverstanden aanleiding gevend, verschil van meening over gegevens, waarover alleen de Regeering behoort te beschikken.

Anderzijds rust daardoor op de Regeering des te zwaarder verantwoordelijkheid. Zij is verplicht voortdurend elke mogelijkheid tot besparing te bezien.

Uiteraard zal de Regeering bij haar inventarisatie der Nederlandsche economie deze bedrijfstak dan ook niet buiten beschouwing hebben gelaten.

De conclusie uit het geheel der beschikbare gegevens kan o.i. zeer kort zijn. De conjuncturele toestand, de verandering der levensgewoonten en de verbetering der techniek hebben de beteekenis dezer reserve — naar wij meenen gelukkig — reeds zeer doen afnemen. Een zekere — zij het kleine — reserve, welke zoo noodig aangesproken moet worden, is echter nog aanwezig. Op het oogenblik overwegen de daaruit voortvloeiende bezwaren nog verre ten opzichte van de eventueel te bereiken besparing. Zoodaals wij berekend, beliep deze besparing niet meer dan ½—1 pCt. van het totale verbruik aan veevoeder. Deze hoeveelheid is zeker zoo gering, dat de voorraadpositie zeer aanmerkelijk slechter zou moeten worden, voordat een dergelijk ingrijpen, dat zoowel werkgelegenheid als kapitaalinvesterings ernstig aantast, verantwoord zou zijn.

H. W. LAMBERS.

DE VERWERKINGSCAPACITEIT DER WERELD-PETROLEUMINDUSTRIE.

Voor de juiste beoordeeling der beteekenis en presaties van de wereldpetroleumindustrie is een althans globaal inzicht in de capaciteit van de raffinage-industrie even onontbeerlijk als in de verhoudingen die in de aardolie-winning bestaan. Evenzoo is de raffinage-capaciteit één van de maatstaven, waarmede de beteekenis der verschillende petroleum-concerns en -maatschappijen althans bij benadering kan worden gemeten.

Terwijl de winningscijfers van ruwe olie geregeld jaarlijks en zelfs maandelijks worden gepubliceerd, zijn de gegevens betreffende de aardolieverwerking veel schaarscher en hoogstens eens per jaar — en lang niet voor alle ondernemingen — beschikbaar. De capaciteit der verwerkingsinstallaties wordt echter nog veel zeldzamer gepubliceerd, en, al munten de cijfers nu niet bepaald door volledigheid en nauwkeurigheid uit, zij zijn in elk geval betrouwbaarder dan de cijfers van de petroleumreserves van de verschillende maatschappijen (en van de wereld), die — behalve in de Vereenigde Staten — eveneens slechts sporadisch worden gepubliceerd, en dan voor het overgrote gedeelte op ramingen berusten.

Voor een berekening van de *wereldraffinage-capaciteit* stonden vroeger, behalve de jaarlijksche publicaties van het U.S. Bureau of Mines betreffende aantal en capaciteit der raffinaderijen in de Vereenigde Staten, ook de van tijd tot tijd verschijnende, van het U.S. Department of Commerce (Bureau of Foreign and Domestic Commerce) gepubliceerde „Trade Information Bulletins” ter beschikking, waarin (voor zoover ons bekend voor het laatst in No. 784) het onderwerp „Petroleum Refineries in Foreign Countries” werd behandeld.

Het bekende orgaan „National Petroleum News” heeft een aantal jaren geleden eveneens een overzicht over dit onderwerp gegeven, terwijl het leidende Amerikaanse petroleumweekblad „The Oil and Gas Journal” sinds jaren een overzicht van de Amerikaanse raffinaderijen met vermelding van de capaciteit publiceert. Kort geleden heeft dit blad gepoogd, om ook een dergelijk overzicht over de raffinaderijen in andere landen samen te stellen, welhaast gelijktijdig met een soortgelijke poging van het meer internationaal georiënteerde maandblad „World Petroleum”.

Verwerkings-installaties.

Bij de volgende beschouwing gaan wij over het algemeen van gegevens uit, die wij aantreffen in het „Oil and Gas Journal”; om twee redenen: ten eerste zijn deze gegevens, wat de Vereenigde Staten en wat de overige landen betreft, op dezelfde manier samengesteld, en ten tweede geeft het „Oil and Gas Journal”, in tegenstelling tot „World Petroleum” ook de kraakcapaciteit van de verschillende raffinaderijen aan.

Deze laatste cijfers zijn eveneens onmisbaar. Stippen wij daarbij even aan, dat het woord „raffinaderij” (en „raffinage”) in dubbele beteekenis kan worden gebruikt.

Ten eerste als het geheel van installaties, waar (ruwe) petroleum in de strikte beteekenis van het woord „geraffineerd” wordt, en ten tweede, in de ruimere beteekenis, als het totaal van alle installaties, waar ruwe petroleum en zekere petroleumproducten geraffineerd en/of verder verwerkt worden. Tot deze verwerking behoort vooral het kraken, d.w.z. het veranderen, meestal bij hoogen druk en bij hooge temperatuur, en al dan niet met gebruikmaking van een catalysator, van groote, zware moleculen in kleinere, lichtere.

Maar men zal voorts ook de in de allerlaatste jaren meer en meer gebruikelijke modernste procédés, zoals polymerisatie, alkylatie enz. met eenigen goeden

wil onder het begrip „raffinage”, en de daarvoor bestemde installaties onder het begrip „raffinaderij” kunnen doen vallen; het Nederlandsche woord „verwerking” en „verwerkingsinstallaties” drukt — omdat het niet, zooals het woord raffinage, ook op een speciaal procédé toepasselijk is — eigenlijk beter dan het woord „raffinage” uit, wat bedoeld wordt.

„Raffinaderijen”, die behalve de voor de eigenlijke raffinage bestemde installaties ook kraak-installaties omvatten, nemen in aantal en beteekenis voortdurend toe. Men kan echter niet de raffinage-capaciteit en de kraakcapaciteit bij elkaar optellen. Eerstgenoemde heeft uitsluitend betrekking op de verwerking van ruwe olie; de kraakinstallaties kunnen voor ruwe olie bestemd zijn, maar verwerken dikwijls, ja vooral tusschenproducten, bijv. gasolie of residus, tot de begeerde benzine.

Er zijn — een enkelen keer — ook „raffinaderijen”, die in het geheel geen „raffinaderijen” in de meest strikte beteekenis zijn, maar die alleen uit kraakinstallaties bestaan. Men vindt dergelijke installaties in Californië (waar bijv. de Koninklijke-Shell groep een dergelijke „raffinaderij” bezit), en in Sovjet-Rusland.

Gecombineerde belangen bij een verwerkingsinstallatie.

Nog zijn wij niet aan het einde van onze inleidende opmerkingen. Meer en meer werd het in de laatste jaren gebruikelijk, dat verschillende groote concerns samenwerken, gemeenschappelijk in één onderneming participeeren. Het bekendste voorbeeld is waarschijnlijk de Iraq Petroleum Co., waarvan Koninklijke-Shell, Anglo-Iranian, Compagnie Française des Pétroles en Near East Development Corp. elk 23¼ pCt. van de aandelen bezitten; 5 pCt. zijn in het bezit van de Participations & Investments Ltd. (Gulbenkian).

Aan de Compagnie Française des Pétroles participeeren naast den Franschen Staat een groot aantal Fransche ondernemingen, terwijl in de Near East Development Corp. thans, nadat andere Amerikaanse maatschappijen haar participaties aan de Standard Oil Co., New Jersey, en aan de Socony-Vacuum hebben overgedragen, slechts deze twee maatschappijen deelgenoten zijn. De Texas Corp. werkt met de Standard Oil Co. of California in de Oost samen, en met de Socony Vacuum in Columbia. Of, om dichter bij huis te blijven: Standard Oil Co., New Jersey, en Socony-Vacuum hebben haar belangen in de Verre Oost in de Standard Vacuum Oil Co., vereenigd, en in de Nederlandsche Nieuw Guinea Petroleum Mij. waren oorspronkelijk de Bataafsche (Koninklijke-Shell) en de Nederlandsche Koloniale (Standard Oil Co., New Jersey) elk met 40 pCt. en de Nederlandsche Pacific Petroleum Mij. (Standard Oil Co. of California) met 20 pCt. deelhebbers.

Als gevolg van de eenmaal tot stand gebrachte vereeniging der belangen in de Oost van de Standard Oil Co., New Jersey, en de Socony Vacuum, participeert nu ook deze in de N.N.G.P. Mij., en door het samengaan van Texas Corp. en Standard Oil Co. of California, is ook de Texas Corp. indirect bij de de N.N.G.P. Mij. geïnteresseerd. Koninklijke-Shell en Anglo-Iranian, die op tal van gebieden zeer nauw samenwerken, bezitten samen de nieuwe groote raffinaderij te Haifa.

Bij aantreffen van dergelijke gevallen moesten, wilde men dubbeltellingen voorkomen, de gemeenschappelijk gecontroleerde raffinaderijen en haar capaciteit onder de controleerende maatschappijen verdeeld worden. Dit leidt tot de — schijnbare — paradox, dat aangegeven wordt, dat een maatschappij bijv. „25½” raffinaderijen bezit. (D.w.z. zij kan bijv. 24 raffinaderijen alléén, en van 3 raffinaderijen elk de helft bezitten).

Verdere moeilijkheden, die een volkomen correct

overzicht in den weg staan, zijn, dat de gegevens bij sommige maatschappijen buitengewoon uiteenloopen, en dat bij anderen wel de — dikwijls nogal gemutilleerde — naam, echter geen capaciteit wordt vermeld, en tenslotte, dat talrijke lacunes in de gegevens worden aangetroffen. Beperken wij ons tot Nederland: „World Petroleum” vermeldt bij de raffinaderij van de Bataafsche te Rotterdam een dagelijksche ruwolieverwerkingscapaciteit van 5700 barrèls, terwijl het „Oil and Gas Journal” 15.000 barrèls raffinage- en 12.500 barrèls kraakcapaciteit aangeeft. Beide vakbladen vermelden echter niet de Vlissingse Mineraleolie- en Asfalt-Raffinaderij. Zooveel mogelijk hebben wij, waar ons betrouwbare gegevens ter beschikking stonden, met deze de lacunes aangevuld of onjuiste gegevens trachten te verbeteren; wij vleien ons niet met de hoop, dat dit steeds gelukt is. Het ontbreken van data voor de raffinagecapaciteit heeft tot gevolg, dat de totale wereld-capaciteit iets hooger zal zijn dan in de volgende samenstellingen vermeld. Zéér belangrijk kan echter het verschil niet zijn.

Een punt, dat afzonderlijk aandacht verdient, is het voorkomen van een aantal raffinaderijen, waarvan het bedrijf is stop gezet. Dit kan een tijdelijke maatregel zijn, maar het kan ook de voorbode zijn van het slopen van de betreffende installaties. In dit laatste geval zouden noch de raffinaderij, noch haar capaciteit langer in de statistieken mogen verschijnen, maar het is onmogelijk te zeggen, wat een stopzetting uiteindelijk te beteekenen heeft.

De wereld-verwerkingscapaciteit van ruwe olie en derivaten.

Aanvaardt men al deze voorbehouden — en dit zal men, gezien de weinige gegevens, die de petroleum-maatschappijen over haar raffinage- (en kraak-) capaciteit verstrekken, nolens volens moeten doen — dan kan, voor de geheele wereld, ongeveer de volgende raffinage- en kraakcapaciteit — voornamelijk op gegevens van het „Oil and Gas Journal” gebaseerd — worden vastgesteld:

De wereld-raffinage-capaciteit (barrèls per dag)

Land	Aantal	Raffinage-Capaciteit	Kraak-Capaciteit
Europa:			
België	7	12.175	2.300
Denemarken	1	500	—
Duitschland (met Oostenrijk en Tsjecho-Slowak.)	64	71.520	7.290
Frankrijk	19	151.550	72.900
Hongarije	7	11.670	350
Ierland	2	10.600	—
Italië	10	41.300	14.600
Letland	1	200	—
Nederland	2	16.200	12.500
Noorwegen	1	1.200	—
Polen	29	23.050	2.300
Portugal	1	4.000	1.500
Roemenië	23	238.300	45.800
Spanje	1	1.500	—
U. S. S. R.	19	637.500	178.500
Ver. Koninkrijk	21	128.350	20.500
Zuid-Slavië	3	4.800	—
Zweden	1	3.500	2.700
18 landen	217	1.357.915	361.240
Azië:			
Bahrein	1	32.500	12.000
Britsch-Indië	1	10.000	—
Burma	7	37.000	10.600
Iran	3	333.000	155.000
Irak	2	4.000	—
Japan	17	52.600	16.250
Mandsjoekwo	1	3.000	850
Nederl. Oost-Indië	7	170.000	36.500
Palestina	1	40.000	20.000
19 landen	40	682.100	251.200

Afrika:

Belgisch-Congo	1	250	150
Canarische eilanden	1	5.000	4.100
Egypte	2	17.000	4.100
Unie van Zuid-Afrika ..	1	1.000	—
4 landen	5	23.250	8.350

Amerika:

a) Noord-Amerika.

Canada	48	203.000	85.500
Cuba	1	4.200	2.100
Mexico	13	98.100	29.100
Ver. Staten	560	4.461.120	2.108.025
4 landen	622	4.766.420	2.224.725

b) Zuid-Amerika (incl. Trinidad).

Argentinië	16	102.555	36.650
Bolivia	2	725	—
Brazilië	2	3.960	—
Britsch West-Indië (Trinidad)	7	49.300	28.350
Chili	3	535	—
Columbia	2	14.500	—
Ecuador	3	2.350	—
Nederl. West-Indië	3	495.000	338.200
Peru	3	22.000	6.800
Uruguay	1	5.000	2.000
Venezuela	6	54.900	22.800
11 landen	48	750.825	434.800

Australië .....

Continent	Raffinaderijen		Raffinage-capaciteit		Kraak-capaciteit	
	Aantal	%	barrèls	%	barrèls	%
Europa	217	23.21	1.357.915	17.89	361.240	11.01
Azië	40	4.28	682.100	9.00	251.200	7.66
Afrika	5	0.54	23.250	0.31	8.350	0.26
Amerika-N.	622	66.52	4.766.420	62.85	2.224.725	67.82
„ -Z.	48	5.13	750.825	9.90	434.800	13.25
Australië ..	3	0.32	4.100	0.05	—	—

Wereld .. 935 100.00 7.584.610 100.00 3.280.315 100.00

Geografische spreiding der raffinage- en kraakcapaciteit.

Reeds een vluchtige beschouwing der bovenstaande gegevens onthult tal van opvallende bijzonderheden: dat het zwaartepunt van de petroleumverwerking evenals bij de petroleumwinning in de *Vereenigde Staten* ligt, was alleen maar te verwachten; dat echter, na de Vereenigde Staten en Sovjet-Rusland, *Nederlandsch-West-Indië* de derde plaats onder alle petroleum-raffineerende landen inneemt, zal voor sommigen misschien een verrassing zijn, evenals het feit, dat de verwerkingscapaciteit voor ruwe olie aldaar welhaast driemaal zoo groot is als die in *Nederlandsch-Oost-Indië*, en de kraakcapaciteit zelfs negen maal zoo groot.

De aangetroffen drie grootste raffinaderijen van de wereld zijn die van Abadan (Iran) van de Anglo-Iranian, op Aruba (N.W. Indië) van de Lago Oil (Standard Oil Co., New Jersey) en op Curaçao van de Curaçaosche Petroleum Industrie Mij. van de Koninklijke-Shell. *Duitschland* (met Oostenrijk en Tsjecho-Slowakije) bezit een zeer groot aantal raffinaderijen met gemiddeld een geringe capaciteit — de zeer moderne fabrieken voor de fabricage van synthetische benzine zijn hierin niet begrepen. Daarentegen is het aantal raffinaderijen van de pas een dozijn jaren oude moderne *Fransche* petroleumraffinage-industrie vrij gering; de capaciteit per eenheid groot. Tusschen beiden in staat *Groot-Brittannië*, dat voor zijn voorziening nog steeds meer op den aanvoer van eindproducten over zee, dan op dien van ruwe olie en de verwerking in het land zelf rekt.

Indien wij mogen aannemen, dat de berichten, die wij in een vaktijdschrift aantreffen, juist zijn, dan zal *Groot-Brittannië* binnenkort de eerste geheel onderaardsche petroleum-raffinaderij „ergens” in het *United-Kingdom* rijk zijn, die dan misschien als voor-

beeld voor anderen zal kunnen dienen. Tenslotte zij er de aandacht op gevestigd, dat het aandeel van Noord- en Zuid-Amerika in de kraakcapaciteit procentueel hoger is dan dat in de raffinage-capaciteit, terwijl bij de overige continenten het tegenovergestelde het geval is.

De totale raffinage-capaciteit met ongeveer 7.8 miljoen barrels per dag ligt ver boven de dagelijksche winning van ruwe olie, die 5.6 miljoen barrels belooft, een feit, dat op zichzelf niet verwonderlijk mag heeten, gezien de omstandigheid, dat de feitelijke winning van ruwe olie belangrijk lager is dan de potentieele. Aangezien echter een gedeelte van de gewonnen ruwe olie als stookolie wordt verbruikt en dus niet wordt geraffineerd, is het verschil tusschen raffinage-capaciteit en productie eerder nog grootter dan alleen deze twee cijfers aantonen.

De verdeling over de producenten.

De dagelijksche raffinage- en kraakcapaciteit van de groote petroleumverwerkers, het aantal landen waar zij raffinaderijen bezitten, en het aantal raffinaderijen zelf blijken uit de volgende tabel:

De dagelijksche raffinage- en kraakcapaciteit der groote petroleum-verwerkers (barrels).

No.	Verwerker	Werkt in landen	Aantal Raffinaderijen	Raffinage-capaciteit	Kraakcapaciteit
1	Standard Oil. N. J.	18	47½	1.057.210	699.420
2	Koninklijke-Shell	21	44¼	862.325	391.050
3	U. S. S. R.	1	19	637.500	178.500
4	Anglo-Iranian-Burmah Oil	8	15¼	452.125	189.600
5	Socony-Vacuum	14	29¾	395.975	139.625
6	Texas Corp.	6	26¼	383.250	219.700
7	Standard Oil of Indiana	1	11	277.100	144.960
8	" Oil of California	2	3¼	241.250	147.000
9	Gulf Oil	2	9	217.500	85.500
10	Consolidated Oil	1	10	190.000	137.000
11	Richfield Oil *)	1	4	147.000	69.600
12	Tide Water Associated	1	4	124.500	63.500
13	Cities Service	1	8	122.000	54.400
14	Union Oil of California	1	5	108.200	15.600
15	Atlantic Refining	1	2	107.000	26.000
16	Sun Oil	1	6	89.000	75.000
17	Pure Oil	1	6	86.000	60.800
18	Phillips Petroleum	1	3	64.000	25.500
19	Standard Oil of Ohio	1	4	53.500	24.300
20	Continental Oil	1	10	48.100	21.900
21	Mid Continent Petr.	1	1	40.000	—
22	Ohio Oil	1	4	22.500	8.500

*) Wordt door de Cities Service en de Consolidated Oil gecontroleerd.

Bij deze samenstelling komt de Koninklijke-Shell-groep er iets minder gunstig af dan bij een andere manier van berekening het geval zou zijn. Wij hebben immers met het feit te rekenen, dat haar Mexicaansche bezittingen — en zij stond in Mexico wat productie en verwerking betreft verreweg op de eerste plaats — onteigend werden. Al trof hetzelfde lot ook de Standard Oil Co. (New Jersey) en de Consolidated Oil Corp. (Sinclair), haar verliezen bleven tot raffinaderijen met resp. 20.000 en 16.000 barrels capaciteit beperkt, terwijl de Koninklijke-Shell-groep zich het bezit van raffinaderijen met meer dan 100.000 barrels raffinagecapaciteit zag ontnemen. Haar aandeel in de wereld-raffinagecapaciteit zou inclusief de onteigende bezittingen 12.7 pCt. in plaats van 11.4 pCt. beloopt. De Standard Oil Co., New Jersey, trof het lot der onteigening ook in Bolivia, maar hier ging het slechts om twee installaties met luttele honderden barrels capaciteit.

Voor die concerns of ondernemingen, die in meer dan één land werkzaam zijn, vindt men de verdeling der raffinaderijen naar landen in de volgende samenstellingen:

Raffinaderijen en raffinage- en kraakcapaciteit van de groote, in 2 of meer landen werkzame, petroleum-maatschappijen (barrels)

Land/Concern	Aantal	Dagelijksche raffinage-capaciteit	kraakcapaciteit
<i>a) Standard Oil Co. N. J.</i>			
Argentinië	4	18.775	10.300
Brazilië	1	2.160	—
Canada	8	101.600	49.700
Columbia	1	14.000	—
Cuba	1	4.200	2.100
Duitschland	6¼ (2)	11.250	—
Frankrijk	2	24.000	12.000
Irak	½ (1)	175	—
Italië	1	2.500	—
Nederl.-Oost-Indië	1 (2)	22.750	9.000
Nederl.-West-Indië	1	285.000	240.000
Noorwegen	1	1.200	—
Peru	1	20.000	6.800
Polen	1	1.200	—
Roemenië	1	20.000	8.000
Ver. Koninkrijk	2	12.500	7.000
Ver. Staten	12	479.100	322.720
Venezuela	3	36.800	22.800
18 landen	47¾ (5)	1.057.210	690.420

b) Koninklijke-Shell

Argentinië	1	20.000	14.400
Australië	1	2.000	1.000
Canada	2	10.500	5.500
Duitschland	7½ (2)	12.400	—
Oostenrijk	1	2.000	750
Egypte	1	15.000	4.100
Frankrijk	2	25.000	14.000
Hongarije	1	3.850	—
Irak	¼ (1)	375	—
Italië	1	5.000	4.000
Nederland	1	15.000	12.500
Nederl.-Oost-Indië	5	114.500	10.500
Nederl.-West-Indië	2	220.000	98.200
Palestina	½ (1)	20.000	10.000
Roemenië	2	46.000	14.000
Serawak	1	20.000	—
Trinidad	1	40.000	10.000
Venezuela	2	16.600	—
Ver. Koninkrijk	3	35.000	1.500
Ver. Staten	8	237.100	190.600
Zuid-Slavië	1	2.000	—
21 landen	44¼ (4)	862.325	391.050

c) Anglo-Iranian-Burmah Oil

Australië	1	2.000	—
Britsch-Indië	4	32.500	9.600
Frankrijk	2	13.000	5.000
Irak	1¼ (2)	2.875	—
Iran	3	333.000	155.000
Palestina	½ (1)	20.000	10.000
Roemenië	½ (2)	9.250	2.000
Ver. Koninkrijk	3	39.500	8.000
8 landen	15¼ (5)	452.125	189.600

d) Socony-Vacuum Oil Co.

Argentinië	½ (1)	2.950	1.300
Columbia	1	500	—
Duitschland	—	—	—
Oostenrijk	1	1.500	—
Tsjecho-Slovakije	1	1.800	—
Frankrijk	3	17.500	7.800
Hongarije	1	3.800	—
Irak	½ (1)	175	—
Italië	1	5.500	4.000
Nederl. Oost-Indië	1 (2)	22.750	9.000
Polen	1	1.600	300
Roemenië	1	750	—
Ver. Staten	17	334.900	117.225
Zuid-Slavië	1	2.250	—
14 landen	29¾ (4)	395.975	139.625

e) *The Texas Comp.*

Argentinië	½ (1)	2.950	1.300
Bahrein	½ (1)	16.250	6.000
België	1	1.200	1.000
Columbia	½ (1)	250	—
Frankrijk	1	6.300	5.000
Ver. Staten	23	356.300	206.400
6 landen	26½ (3)	383.250	219.700

f) *Standard Oil Co. of California*

Bahrein	½ (1)	16.250	6.000
Ver. Staten	3	225.000	141.000
2 landen	3½	241.250	147.000

g) *Gulf Oil Corp.*

Venezuela	1	1.500	—
Ver. Staten	8	216.000	85.500
2 landen	9	217.500	85.500

Noot: Cijfers tusschen haakjes geven het aantal aan, waarin geparticipeerd wordt; dus beteekent b.v. „1 (2)“ 2 raffinaderijen, waarin voor de helft wordt deelgenomen; $2 \times 0,5 = 1$.

Verdeelt men de groote verwerkers van petroleum over dezelfde groepen, als wij in ons artikel „Het aandeel der groote concerns in de wereldpetroleumindustrie“ deden¹⁾, dus Koninklijke-Shell, Anglo-Iranian—Burmah Oil, Standard Oil Co. (New Jersey), vroeger door de Standard Oil Co., New Jersey gecontroleerde maatschappijen, z.g. „onafhankelijken“ en Sovjet-Rusland, dan blijkt het aandeel van elk dezer groepen als volgt te zijn:

Raffinage- en kraakcapaciteit der groote groepen (concerns, maatschappijen enz.) 1939 (mill. barrels)

Groepen en Maatschappijen	Raffinage-capaciteit	Kraak-capaciteit
<i>Koninklijke-Shell (I)</i>	314.7	142.7
<i>Anglo-Iranian-Burmah Oil (II)</i>	165.0	69.2
<i>Standard Oil Co., N. J. (III)</i>	385.9	255.3
<i>Vroeger door St. O. N. J. gecontroleerd (IV)</i>		
Atlantic Refining	39.1	9.5
Ohio Oil	8.2	3.1
Socony Vacuum	144.5	51.0
St. O. of California	88.1	53.7
St. O. of Indiana	101.1	52.9
St. O. of Ohio	19.5	8.9
Tide Water Associated	45.4	23.2
Totaal (IV)	445.9	202.3
<i>Onafhankelijke Maatschappijen. (V)</i>		
Cities Service	44.5	19.9
Consolidated Oil	69.4	50.0
Continental Oil	17.6	8.0
Gulf Oil	79.4	31.2
Mid Continent Petroleum	14.6	—
Phillips Petroleum	23.4	9.3
Pure Oil	31.4	22.2
Richfield Oil	53.7	25.4
Sun Oil	32.5	27.4
Texas Corp	139.9	80.2
Union Oil Co. of Calif.	39.5	5.7
Totaal (V)	545.9	279.3
Totaal (I—V)	1857.4	948.8
U. S. S. R. (VI)	232.7	65.1
Totaal Generaal	2090.1	1013.9
Wereld	2767.9	1197.3

Het percentage, waarmede de afzonderlijke groepen in de wereld-raffinagecapaciteit en in de wereld-kraakcapaciteit participeeren, vindt men in het volgende tabelletje.

Terwijl het aandeel der concerns in de wereldpro-

¹⁾ Econ.-Stat. Ber. 25 October 1939, blz. 790.

ductie van ruwe olie zonder Rusland 55.0 pCt. en met Rusland 65.4 pCt. bruto en resp. 48.5 en 58.9 pCt. netto beliep, bereikt het aandeel in de raffinagecapaciteit zonder Rusland 67.1 pCt. en met Rusland inbegrepen 75.5 pCt.

Het is, bij alle groepen afzonderlijk, hooger dan haar aandeel in de productie; Sovjet-Rusland is een uitzondering, die echter ook uit het feit kan worden verklaard, dat aldaar een groot gedeelte der productie als stookolie wordt verbruikt, en niet wordt geraffineerd.

Gezamenlijk beschikken de groote petroleumgroepen over 79.3 pCt. van de kraakcapaciteit, en, tolt men Sovjet-Rusland — dat in dit opzicht onderaan staat — erbij, over 84.7 pCt.

Conclusie.

Men kan uit een en ander de zeker gerechtvaardigde conclusie trekken, dat — zooals de raffinage in veel sterker mate door de groote en kapitaalcrachtige ondernemingen wordt beheerscht dan de productie van ruwe olie — het bezit van kraakinstallaties nóg sterker in de handen der over groote middelen beschikkende maatschappijen is geconcentreerd. Gezien de kosten van kraakinstallaties en het feit, dat de raffinage in haar eenvoudigsten vorm veel minder aan een minimum-hoeveelheid is gebonden dan het kraken, kan dit geenszins verrassen.

Het is dan ook alleszins begrijpelijk, dat men zich in de kringen van de minder kapitaalcrachtige maatschappijen afvraagt, of zij, door de groote kosten, waarmede het oprichten van installaties voor de meest moderne procédés tot fabricage van vliegtuigbenzine enz. verbonden is, en ook door de groote kosten van het bijkomstige „research work“, niet een kwade kans loopen, de winning van deze producten geheel aan de „rijke lui“ onder de petroleummaatschappijen te moeten overlaten. Volkomen ontkenen kan men deze mogelijkheid niet, al mag men er aan toevoegen, dat juist in den allerlaatsten tijd gewag gemaakt wordt van procédés, die minder kostbaar zijn en, op minder groote schaal geëxploiteerd, in de practijk rendabel kunnen worden toegepast.

Aandeel der groote groepen in de Raffinage- en Kraakcapaciteit, 1939 (in %).

Groepen en Maatschappijen	Raffinage-capaciteit	Kraak-capaciteit
Koninklijke Shell (I)	11.4	11.9
Anglo-Iranian-Burmah Oil (II)	5.9	5.8
Standard Oil Co., N. J. (III)	14.0	21.3
Vroeger door St. O. N. J. gecontrol. (IV)	16.1	16.9
Groote onafhankelijken (V)	19.7	22.9
Totaal (I—V)	67.1	78.8
U. S. S. R. (VI)	8.4	5.4
Totaal Generaal (I—VI)	75.5	84.2

Omtrent de toepassing van deze verschillende nieuwe procédés bestaat nog geen statistiek; dus moeten wij volstaan met de bovenstaande, alleen op het raffineeren en het kraken — waardoor in de Vereenigde Staten thans meer benzine wordt gewonnen dan door raffinage — betrekking hebbende gegevens en uiteenzettingen. Maar, misschien blijven deze desondanks interessant genoeg, om de poging te rechtvaardigen, die wij voor het eerst te dezer plaatse meenden te mogen ondernemen, om ook eens deze zijde van de wereldpetroleumindustrie te belichten.

W. MAUTNER

35 JAAR NEDERLANDSCHE KAMER VAN KOOPHANDEL VOOR DUITSCHLAND.

Groei der organisatie.

Op den dag van het verschijnen van dit nummer is het juist 35 jaar geleden, dat A. Hendrix in Dusseldorp een vergadering van Nederlandsche kooplieden presideerde, waarop het besluit werd genomen tot de oprichting van een Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Duitschland.

De eerste negen jaren van het bestaan van de nieuwe instelling verliepen zeer kalm. Het uitbreken van den oorlog bracht in 1914 hierin evenwel verandering; voor het jonge lichaam was een groote taak weggelegd. Hendrix nam toen met vooruitzienden blik een besluit, dat de besturen der andere Kamers pas jaren later hebben durven nemen. Begrijpend, hoezeer het gewenscht was, dat men in dezen tijd beschikte over iemand, die zich geheel en al aan de Kamer kon wijden, benoemde hij een academisch gevormd secretaris, die in het werk bij de Kamer zijn bestaan vond.

In dien eersten tijd van den oorlog moest de organisatie worden opgebouwd in een periode, waarin de taak om van den bestaanden handel te redden, wat gered kon worden, zeer veel tijd en aandacht in beslag nam. De groote moeilijkheid was hierbij bovendien, dat men op dit terrein nog geenerlei ervaring bezat. In 1915, toen schrijver dezes zijn militairen dienstplicht moest vervullen, nam Mr. A. E. D. von Saher de taak bij de Kamer van hem over, en bracht het werk van de Kamer verder tot ontwikkeling.

De vrede, die op den oorlog volgde en nieuwe opgaven stelde, trof een bloeiende organisatie aan, die onder de eminente leiding stond van een voorzitter van groot formaat, Mr. H. C. Dresselhuys. Het kantoor en de zetel van de Kamer waren in 1915 naar Den Haag verplaatst, terwijl in Berlijn en Dusseldorp bijkantoren waren gevestigd. In de na-oorlogsche jaren ontstonden in Duitschland evenwel nog verschillende andere Nederlandsche Kamers van Koophandel van regionaal karakter. Zoo werd in Hamburg een Kamer voor het Noorden, in Berlijn één voor het Oosten, in Keulen één voor het Westen en in Frankfurt één voor het Zuiden van Duitschland opgericht. De ontwikkeling der verschillende regionale Kamers was zeer verschillend en enkele slaagden er niet in zich financieel te bedruipen. Dientengevolge nam de Kamer te Frankfurt, waar schrijver dezes toentertijd secretaris was, het bestuur van de andere Kamers achtereenvolgens over en maakte hen in samenwerking met het intusschen naar Amsterdam verplaatste hoofdbureau tot suborganisaties van de Kamer.

Na het overlijden van Mr. H. C. Dresselhuys nam C. J. A. Begeer het voorzitterschap op zich. De organisatie zelve werd toen in verband met de veranderde behoeften gewijzigd. Het Centraal-Bureau werd bij wijze van proef met het bureau van de Frankfortsche districtskamer verenigd, terwijl de secretaris van genoemde districtskamer nadien deze functie in de totale organisatie vervulde. Mr. Von Saher werd lid van het bestuur, waar hij onmiddellijk een belangrijke plaats innam. Terwijl het Centraal-Bureau van de Kamer dus naar Duitschland werd verplaatst, bleven de zetel der organisatie, het hoofdbestuur en een bijkantoor van de Kamer in Nederland gevestigd.

Hoewel deze regeling er veel toe heeft bijgedragen om de organisatie in Duitschland te versterken, voelde men het op den duur als een gebrek, dat het contact met het economisch leven in Nederland hierdoor verslaptte. Toen het steeds toenemende ingrijpen in het economisch leven van overheidswege nauwer contact met de Nederlandsche regeeringsinstellingen noodig maakte, kwam men aan deze leemte in de organisatie tegemoet, door het Centraal-Bureau weer naar Nederland terug te brengen (in 1933 naar 's-Gravenhage) en de leiding in Duitschland weer te

doen berusten bij de intusschen tot krachtige lichamen uitgegroeide districtskamers in Frankfurt, Hamburg en Keulen, welke bij hun werkzaamheden werden gesteund door het opbouwen van een stelsel van correspondentieschappen. De Kamer is op het oogenblik op deze wijze in vijftien Duitse plaatsen vertegenwoordigd.

Toen schrijver dezes in 1931 in Nederlandsch-Indië vertoefde, kon hij aldaar te Batavia eveneens een correspondentieschap voor de Kamer oprichten, dat intusschen belangrijke diensten heeft bewezen aan het Nederlandsch-Indisch-Duitse handelsverkeer. Tenslotte is de vertegenwoordiging van de Kamer in Berlijn in 1939 in een bijkantoor van het Centraal-Bureau te 's-Gravenhage omgezet.

De geschiedenis van deze Kamer van Koophandel toont wel duidelijk, hoe zich bij een levenskrachtige Kamer dikwijls omstandigheden kunnen voordoen, die het raadzaam maken in een bestaande organisatie wijzigingen aan te brengen, teneinde een optimum aan efficiency bij het waarnemen der aan haar toevertrouwde belangen te kunnen bereiken.

De huidige organisatie van de Nederlandsche Kamer van Koophandel voor Duitschland is aldus: dat in Den Haag, waar een nauw contact met de Nederlandsche regeeringsinstellingen mogelijk is, de groote lijnen voor het werk worden bepaald en de leiding over het dagelijksch werk uitgeoefend wordt. Hiernevens is evenwel aan de districtskamers in Duitschland een zekere zelfstandigheid gelaten, die het hun gemakkelijk maakt zich bij hun werk door persoonlijk contact met de autoriteiten en vooraanstaande kooplieden ter plaatse op de hoogte te stellen van nooden en wenschen van den wederzijdschen handel.

Taak en arbeid.

Het werk der Kamer kan men in hoofdzaak in drie categorieën indeelen, te weten: het eigenlijk Kamerwerk, dat in het algemeen belang wordt verricht, de waarneming van particuliere belangen en tenslotte het publiciteitswerk. De eerste twee categorieën vallen vaak samen, en het werk der Kamer concentreert zich in de laatste jaren vooral op alles, wat met *clearing*, *deviezenregelingen* en *transfer* samenhangt. De Kamer is op deze gebieden tot een zeer speciale autoriteit geworden.

Van het verdere werk van de Kamer dienen genoemd te worden vooral haar strijd voor een *vrije Rijnvaart* en voor *verlaging van invoerrechten*, haar streven naar een overeenkomst ter *voorkoming van dubbele belasting*, en de bijstand die zij aan cliënten inzake belastingmoeilijkheden heeft verleend. Voorts heeft de Kamer steeds al het mogelijke gedaan om bestaande handelsbelemmeringen uit den weg te ruimen en ook heeft zij steeds voor een vrij toeristenverkeer gestreden. Van de werkzaamheden van de Kamer in de moeilijke jaren na den wereldoorlog valt in het bijzonder te vermelden hoe de Kamer in 1923 *tijdens de Ruhrbezetting* met veel succes haar *tusschenkomst* in vele gevallen heeft verleend tot het vrijgeven van Nederlandsche goederen in het Rijngebied. Ook moet het bureau voor *handelsgeschillen* worden genoemd, dat aan de Kamer is verbonden en hetwelk in den inflatietijd en ook later eenige duizenden geschillen heeft behandeld en in verreweg de meeste gevallen tot een voor den handel tusschen beide landen gelukkige oplossing heeft weten te brengen. Ook in vele valorisatiegevallen bereikte de Kamer een goed resultaat. Wat de actie van de Kamer in de laatste jaren betreft, moeten voorts de pogingen, die gedaan zijn om voor Duitse rekening in grooten getale binnenschepen en kustvaartuigen in Nederland te laten bouwen, worden genoemd en tenslotte het bevorderen van den ruil van jonge kooplieden.

Zeer bijzondere waarde hecht de Kamer ook aan haar publiciteitswerk, waaronder begrepen de georganiseerde lezingen. Zij geeft twee organen uit; de

„Mededeelingen” voor haar leden in Nederland, die om de veertien dagen verschijnen en een geheel zelfstandige Deutsche serie „Mitteilungen”, die om de drie weken verschijnen en aan de leden in Duitschland worden toegezonden. Bovendien verstrekt de Kamer persberichten van belangrijke maatregelen, zoals bijv. van alle nieuwe of gewijzigde Deviezenbepalingen, die in Duitschland worden afgekondigd, voor zoover zij voor Nederland van belang zijn. Geregeld publiceert zij opstellen in tijdschriften van beide landen.

Ook op cultureel gebied heeft de Kamer veel werk verricht. Het Hollandsch Instituut te Frankfort is bijv. mede door de Kamer opgericht, terwijl de Kamer nauwe relaties onderhoudt met het „Niederländische Institut” aan de Universiteit te Keulen. Voorts organiseerde de Kamer in Duitschland vele tentoonstellingen.

Vraagt men zich af, wat het geheim is geweest, waardoor deze organisatie tot een dergelijken grooten bloei is gekomen, dan is dit enerzijds groote continuïteit ten aanzien van het personeel, doch anderzijds groote elasticiteit ten opzichte van de inrichting der organisatie.

Dr. Th. M. METZ.

HET GROOTE DEENSCH E VOEDINGS-EXPERIMENT VAN 1917—1918.

De economische omstandigheden van Nederland en Denemarken loopen, zooals bekend, niet ver uiteen en ook in de oorlogsomstandigheden is er een groote overeenkomst tusschen de beide landen. Immers, beide hebben een belangrijke agrarische productie en beide zijn en voor de voeding der bevolking en voor die van den veestapel, aangewezen op aanvoer van buitenaf, in feite van overzee.

Gedurende den wereldoorlog 1914—1918 was dit eveneens het geval. Stagneert de invoer of wordt hij sterk beperkt — zooals toen vooral vanaf het jaar 1917 het geval was — dan zal ook nu in Denemarken en in ons land de voedselvoorziening in de klem zitten. Dit maakt het van belang de te treffen maatregelen wél te overwegen, teneinde ook wat betreft de hoedanigheid, d.w.z. de voedingswaarde der levensmiddelen, zoo goed mogelijk uit te komen.

De ervaringen, die men in Denemarken opdeed in den wereldoorlog zijn in dit opzicht ook voor ons van betekenis. In 1917, toen dus de afsluiting van de buitenwereld vrijwel volkomen werd, en ook reeds daarvoor, liet men er ongeveer de volgende overwegingen gelden:

Varkens en kippen worden voor het grootste deel gevoed met stoffen, die ook den mensch als voedsel kunnen dienen, n.l. de graansoorten. Het rundvee daarentegen kan gevoed worden met stoffen, die de mensch niet kan gebruiken, dat zijn: gras, in den winter in den vorm van ingekuuld gras of hooi, en verder veekeuken, zooals cocos-, grondnoten- en lijnkeuken, die het overschot uitmaken van oliehoudende zaden, welker olie weer dienen kan als menschelijk voedsel. Wij eten deze olie- en vetsoorten in den vorm van plantenvet, bak- en braadvet en margarine. Aan den anderen kant leveren de koeien (melkkoeien) de, reeds in normale omstandigheden belangrijke, melk en haar producten natuurboter en kaas.

Men slachtte dus in 1914—1918 de varkens (en kippen) en gaf de menschen de daardoor vrijkomende, plantaardige voedingsmiddelen; de melkveestapel liet men zooveel mogelijk intact. Hetgeen hier nu verder volgt kan men noemen een onopzettelijke bewijsvoering, want het is ontleend aan mededeelingen, die in het geheel niet ten doel hebben een bepaalde stelling als boven aangegeven, te steunen. De boven aangeduide stelling vloeit veeleer uit die mededeelingen voort. Zij zijn n.l. ontleend aan een artikel van de hand van Dr. med. Johanne Christiansen, privaatt-

docente aan de Universiteit van Kopenhagen¹⁾ van drie jaar geleden, dat handelt over de voedingsmethode volgens Hindhede en waarin zij stelling neemt tegen die methode²⁾, en wel o.a. aan de hand van de door de statistiek onomstootelijk vastgestelde getallen.

Wij kunnen hier verder deze kwestie laten rusten; al is het dan op andere gronden dan Hindhede meende, de methode, die men in Denemarken naar zijn aanwijzingen volgde, blijkt de juiste geweest te zijn.

Wij zullen nu enkele gegevens uit de statistiek aanhalen.

Bij het beschouwen der getallen moet in het oog gehouden worden, dat tot rantsoeneering werd overgegaan in den herfst van 1917, de tijd dus toen ook in ons land de ernstige moeilijkheden begonnen vanwege de blokkade.

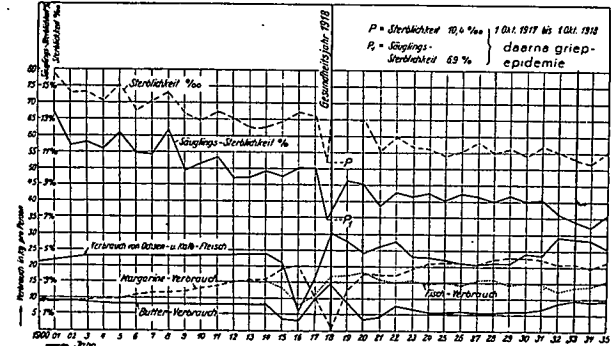

Fig. 1. Eetbezorging en Sterfelijkheden in Denemarken 1917—1918

De verbruikscijfers van 1917, vergeleken met die van 1918, zien er, wat de voor ons belangrijke levensmiddelen betreft, als volgt uit:

Per hoofd der bevolking werd verbruikt in 1917	in 1918
visch	10.9 kg 16.5 kg
rund- en kalbsvleesch	16.1 „ 29.9 „
natuurboter	9.9 „ 14.5 „

Bij deze levensmiddelen deed zich dus een aanmerkelijke stijging voor. Daling vertoonden de volgende voedingsmiddelen:

	in 1917	in 1918
margarine	11.2 kg	0.4 kg
reuzel	2.29 „	0.83 „
varkensvleesch en spek	40.6 „	18.4 „
eieren	5.9 „	4.2 „
tarwebloem en suiker	77.— „	77.5 „

Het verbruik van tarwebloem en suiker samengenomen bleef gelijk en vertoonde alleen onderling eenige wisseling: bloem daalde van 39.8 kg op 36.5 kg, suiker steeg van 37.2 op 41 kg.

Het gevolg van de Regeeringsmaatregelen was dus, dat het verbruik van visch, rund- en kalbsvleesch en natuurboter steeg, terwijl dat van margarine, wegens stopzetten van den invoer der grondstoffen hiervoor, door de blokkade ophield. De varkensstapel was in de voorafgaande jaren reeds sterk ingekrompen, zoodat ook het gebruik van varkensvleesch en spek, zooals wij zagen, aanzienlijk daalde. Het gevolg van een en ander voor de volksvoeding was, dat de opgenomen *hoeveelheid eiwit* per hoofd der bevolking bedroeg:

in 1916	5.7 kg
„ 1917	9.2 „
„ 1918	10.9 „

en de opgenomen *hoeveelheid vet* per hoofd der bevolking:

¹⁾ Archiv für Hygiene 1937, Band 118.

²⁾ Het zal wellicht opvallen, dat deze publicatie over feiten, die toen bijna twintig jaar geleden reeds gebeurd waren, pas in 1937 het licht zag. De schrijfter verklaart de reden: de beroemde Deensche statisticus Prof. H. Westergaard had in den oorlogstijd ten onrechte zijn naam verbonden aan bepaalde principes. Zijn jongere collega's wilden uit deferentie het onomstootelijk bewijs van hun leermeesters verkeerd inzicht, dat uit de verbruikscijfers af te leiden zou zijn, liever laten rusten. Na den dood van Prof. Westergaard in 1936 heeft echter op instigatie van Dr. Christiansen het Deensche Bureau van Statistiek de berekening van de verbruikscijfers ter hand genomen.

in 1916	38.5 kg
„ 1917	42.4 „
„ 1918	23.7 „

De opgenomen hoeveelheid vet was dus in 1918 veel kleiner, maar... een groter deel ervan, nl. 61 pCt., was *natuurboter*. Dit werd veroorzaakt doordat het boterrantsoen 35 gram per persoon per dag bedroeg, waarbij gevoegd moet worden 5 gram, welke uit den vrijen handel kwamen, dus het totale boterverbruik bedroeg gemiddeld per dag 40 gram.

Voordat tot rantsoenering was overgegaan (en uiteraard in den normalen tijd daarna) was het verbruik vrij, doch dat wilde voor het jaar 1916, dus al in oorlogstijd, zeggen, dat gemiddeld per persoon per dag 9 gram *natuurboter* werd gebruikt; in de practijk was het natuurlijk zoo, dat alleen de welgestelde klassen die boter gebruikten.

Bij de Regeeringsmaatregelen, waardoor, zooals wij zagen, het verbruik van visch, rund- en kalfsvleesch en *natuurboter* toenam, sloot aan, dat men de kinderen een hoog melkrantsoen heeft toegemeten, nl. kinderen tot 3 jaar 1 liter per dag, en van 3 tot 6 jaar $\frac{1}{2}$ à 1 liter. Dit beteekende een groote stijging van het gebruik van melk.

Hoe heeft de bevolking zich nu onder dit voedingsrégime gehouden? Uit de statistieken is gebleken, dat het sterftecijfer zeer laag was; 1918 was in Denemarken een „gezondheidsjaar”. Het sterftecijfer der zuigelingen bedroeg 6.9 pCt., in 1914 en daaraan voorafgaande jaren was het 9.8 pCt. Het algemeen sterftecijfer was van October 1917 tot October 1918 10.4 per duizend, in 1914 bedroeg het 12.5 per duizend. Dit zijn dus zeer gunstige uitkomsten, al zullen ook andere oorzaken hiertoe meegewerkt hebben. Ook de ziekte-toestand was goed, bepaald gunstig zelfs voor sommige ziekten, waarop de voeding speciaal invloed heeft. Ook de griepépidemie van het najaar 1918—1919 schijnt in Denemarken een milder verloop gehad te hebben dan in andere landen.

Toch waren de beperkingen, en de ouderen onder ons herinneren zich maar al te goed, dat het in ons land ook zoo was, groot. En hoe is nu, uit voedingsoogpunt het gunstige resultaat van de maatregelen der Deensche Regeering te verklaren? Samenvattend kan men zeggen:

doordat in het dagrantsoen een redelijke hoeveelheid, ook dierlijk eiwit voorkwam, en

doordat een zeer gunstige hoeveelheid vitamine A (en D) aanwezig was.

Immers visch, vleesch en melk bevatten veel (dierlijk) eiwit en melk, *natuurboter* en visch veel vitamine A (en D). In de producten, van het varken afkomstig, ontbreken deze vitamines vrijwel geheel. Wil men het essentieele verschil tusschen 1916 en 1918 duidelijk stellen, dan kan men zeggen: wanneer in 1916 500 calorieën beschikbaar waren uit vetrijke, doch eiwit- en vitaminen-*arme* levensmiddelen, dan waren in 1918 360 calorieën beschikbaar uit vitaminen- en eiwitrijke levensmiddelen. In het voedsel was dus het beschikbare aantal calorieën verminderd, doch de kwaliteit ervan was verbeterd. Vooral in het zuigelingensterftecijfer kwam dit duidelijk uit. Men heeft zich, toen al, gehouden aan algemeen erkende voedingsprincipes, zooals die ook in 1936 door de Hygiënische Commissie van den Volkenbond gesteld zijn.

Het resultaat van „het groote Deensche voedings-experiment van 1918” kan men aldus onder woorden brengen: Men kan bijna niet duidelijker bewijzen, hoe belangrijk de melk is in de voeding van een volk, dat in de gematigde luchtstreek leeft. Zou men de varkens hebben laten leven en de koeien (melkkoeien) in overmaat hebben geslacht, dan had men niet zulke gunstige resultaten bereikt.

B. H. WENTINK.

AANTEKENINGEN.

De weekstaat van De Nederlandsche Bank na herwaardeering van den goudvoorraad.

De herwaardeering van den goudvoorraad van De Nederlandsche Bank, waartoe op 23 Januari jl. door den Minister van Financiën een wetsontwerp bij de Tweede Kamer werd ingediend, heeft bij de afsluiting van het boekjaar der Bank op 31 Maart haar beslag gekregen, zij het, wat de verdeling van de boekwinst betreft, op een ietwat andere wijze dan oorspronkelijk door den Minister was voorgesteld.

Tot 31 Maart werd de voorraad gouden munt en gouden muntmateriaal gewaardeerd tegen den ouden aankooprij van f 1647.50 per kg fijn; thans wordt zij geboekt op basis van een depreciatie van den Gulden met 18 pCt., d.w.z. voor f 2009 per kg fijn. Sinds medio December heeft de voorraad een omvang van circa 615 duizend kg fijn, hetgeen overeenkomt met bijna f 1014 miljoen tegen den ouden goudprijs en met ruim f 1235 miljoen tegen den thans geldenden officiële prijs. Hieruit resulteert een boekwinst van ruim f 221 miljoen.

De verdeling van deze winst had de Minister zich blijkens het oorspronkelijke ontwerp als volgt voorgesteld. Aan den Staat en De Nederlandsche Bank zou de winst ten goede komen ontstaan door herwaardeering van den voorraad goud, welke de Bank bezat ten tijde van het loslaten van den gouden standaard op 29 September 1936. Deze goudvoorraad bedroeg bijna f 670 miljoen; herwaardeering hiervan levert een winst op van ongeveer f 146.4 miljoen. De boekwinst ad f 75 miljoen, ontstaande door herwaardeering van het overige goud der Nederlandsche Bank — goud, dat sinds September 1936 door het Egalisatiefonds aan de Bank is overgedragen — zou worden uitgekeerd aan het Egalisatiefonds als compensatie voor de verliezen, welke dit fonds op de goudoverdrachten aan De Nederlandsche Bank (tegen den ouden prijs van f 1647.50 per kg) heeft geleden.

Deze verdeling van de boekwinst tusschen het Egalisatiefonds enerzijds, den Staat en De Nederlandsche Bank anderzijds, is door de beide Kamers der Staten-Generaal aanvaard. Niet onaangestaan bleef echter de regeling, die de Minister had ontworpen voor de verdere verdeling van de winst op den „ouden” goudvoorraad. De Minister had van de f 146.4 miljoen een bedrag van f 29.9 miljoen ten goede willen laten komen aan De Nederlandsche Bank ter volledige dekking van het in September 1931 geleden verlies op het bezit aan Ponden Sterling, met dien verstande, dat f 7.6 miljoen zouden worden aangewend ter afboeking van het nog — als vordering op den Staat — op de balans paraisseerende gedeelte van dit verlies, terwijl de overige f 22.3 miljoen aan de reserves zouden worden gedoteerd. Voor den Staat zou derhalve $f 146.4 - f 29.9 = f 116.5$ miljoen beschikbaar blijven, welk bedrag ten bate van het in te stellen Leeningfonds zou strekken.

De behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer leidde tot amendeering van de geschetste regeling in dien zin, dat slechts f 13.9 miljoen aan De Nederlandsche Bank wordt uitgekeerd (dus slechts $f 13.9 - f 7.6 = f 6.3$ miljoen ter versterking der reserves) en derhalve f 132.5 miljoen aan den Staat. Deze gewijzigde verdeling is ook door de Eerste Kamer aanvaard.

De invloed van de herwaardeering op den wekelijk-schen bankstaat.

Hoe hebben nu de herwaardeering van den goudvoorraad en de verdeling der boekwinst zich weerspiegeld in de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde weekstaten?¹⁾

¹⁾ De laatste weekstaat vóór de herwaardeering (die per 26 Maart) is opgenomen in de E.-S.B. van 27-3-'40, blz. 250, de eerste weekstaat na de herwaardeering (die per 1 April) in de E.-S.B. van 3-4-'40, blz. 266.

De goudvoorraad²⁾, die op 26 Maart tegen f 1647.50 per kg fijn voor f 1013.6 miljoen te boek stond, hetgeen overeenkwam met een voorraad van 615.2 duizend kg fijn, zou bij waardeering tegen f 2009 per kg een boekwinst hebben opgeleverd van f 222.4 miljoen. De weekstaat per 1 April vermeldt echter een goudvoorraad van f 1235.3 miljoen, hetgeen t.o.v. 26 Maart een toeneming beteekent met f 221.7 miljoen. Het verschil ad f 0.7 miljoen kan zoowel zijn oorzaak vinden in kleine correcties als in een geringe goudoverdracht aan het Egalisatiefonds.

De uitkeering van f 75 miljoen aan het Egalisatiefonds weerspiegelt zich waarschijnlijk ten deele in de mutaties van den post „Beleeningen op effecten, enz.,” welke met f 55.2 miljoen daalde.

De f 132.5 miljoen, welke aan den Staat ten goede zijn gekomen, zijn in den weekstaat van 1 April nog slechts voor f 63.7 miljoen als stijging van het rekening-courant-saldo van het Rijk terug te vinden; f 69.8 miljoen werd derhalve reeds door het Rijk opgenomen. Hierbij dient bedacht te worden, dat het Rijk per 1 April zoowel voor rente en aflossing op verschillende leeningen als voor aflossing van schatkistpapier aanzienlijke bedragen noodig had.

Alleen de uitkeering van het resterende gedeelte der boekwinst (f 13.9 miljoen) aan De Nederlandsche Bank komt volkomen duidelijk in de mutaties in de weekstaten tot uitdrukking. De post „Staat der Nederlanden (Wet van 27/5/32, S. No. 221)”, die het nog niet afgeboekte saldo van het in 1931 geleden Pondenverlies representeerde, is uit den weekstaat verdwenen. De overige f 6.3 miljoen blijken voor f 3.3 miljoen te zijn toegevoegd aan het statutaire reservefonds, dat daardoor van f 4.3 op f 7.6 miljoen steeg en voor f 3 miljoen aan de bijzondere reserve, die een toeneming van f 7.8 tot f 10.8 miljoen vertoonde.

²⁾ De goudvoorraad wordt sinds 1 April 1940 in de weekstaten niet meer gesplitst in gouden munt en gouden muntmateriaal.

China's contact met de buitenwereld door luchtlijnen in stand gehouden.

Over dit onderwerp ontleenen wij aan de „Far Eastern Survey” van 6 December 1939 het volgende:

Nu de Japansche troepen de laatste directe verbinding van China met de zee pogen af te snijden, is een algeheel isolement voor dit land niet slechts een denkbeeldig gevaar.

De Chineesche autoriteiten, zich ten volle bewust van de noodlottige gevolgen, die een dergelijke situatie zou kunnen inhouden voor het handhaven van de Chineesche zelfstandigheid, stellen alles in het werk om het contact met de buitenwereld te behouden. De dreigende afsnijding van de verbindingswegen te water en te land, dwingt China het verkeer zooveel mogelijk te beperken tot de luchtvaart, die diensten-gevolge uitbreiding moest ondergaan.

Een nieuwe luchtlijn Tsjoengking—Birma werd geopend, terwijl met Rusland nog besprekingen worden gevoerd over een mogelijke verbinding Tsjoengking—Alma-Ata, de hoofdstad van Kazakhstan, aan de Turksib gelegen.

De diensten op het buitenland maakten tot Dec. 1939 deel uit van de vliegrouetes der groote Europeesche en Amerikaansche luchtvaartmaatschappijen.

Het Pan American Airways System voerde wekelijks een vlucht uit van San Francisco naar Hongkong, die evenals de diensten op de South Pacific en Australië, waargenomen door de Imperial Airways, Air France en K.N.I.L.M., meestal in samenwerking met elkaar, nog steeds regelmatig worden uitgevoerd.

De vluchten op Europa daarentegen konden niet ongehinderd voortgang vinden. De Imperial Airways hebben, na een aanvankelijke inkrimping, het aantal vluchten weer op het oude peil terug kunnen bren-

gen, zoodat weer twee vluchten Londen—Rangoon—Hongkong per week worden uitgevoerd. Een groot nadeel werd echter de geringe vervoerszekerheid voor de passagiers, daar regeeringsambtenaren in alle gevallen voorgaan. Dezelfde moeilijkheid doet zich voor bij de Air France, op de route Parijs—Saigon. Hierdoor krijgt de K.L.M., die reeds een zeer belangrijke plaats inneemt, een voorsprong, door de opening van den nieuwen aansluitenden dienst Burma—Rangoon, nog vergroot.

Wil China profiteeren van deze buitenlandse luchtlijnen, dan is een aansluitend binnenlandsch luchtmet een eerste vereischte. De nationale diensten worden onderhouden door twee maatschappijen, de China National Association Corp. en de Eurasia Aviation Cy. Eerstgenoemde is een Chineesch-Amerikaansche maatschappij, opgericht in 1929; de Eurasia is in 1931 tot stand gekomen met hulp van de Lufthansa.

De C.N.A.C. exploiteert de lijn Tsjoengking—Hongkong, die nog steeds wordt bevolgen, zij het dan niet op vastgestelde tijden sinds een der grootste passagiersvliegtuigen door Japansche jagers is neergehaald. Bovendien opende zij een nieuwen dienst, Burma—Rangoon, op 2 November 1939.

Zag de C.N.A.C. kans haar diensten uit te breiden, de Eurasia daarentegen werd door de Europeesche oorlog gedwongen, haar vluchten op Hongkong te staken, in verband met het feit, dat al haar piloten van Duitsche nationaliteit waren en dus in Hongkong geïnterneerd zouden kunnen worden. Men treft maatregelen om hen te vervangen door Chineesche en Amerikaansche piloten, teneinde de diensten te kunnen hervatten.

De uitbreiding van het luchtverkeer in China heeft op dit oogenblik voornamelijk een politieken en militairen achtergrond.

Blijvende beteekenis zal men er aan kunnen toekennen, als de plannen om de goudvelden van Tibet te exploiteeren met het snelste transportmiddel verwerkelijkt zullen worden.

BOEKBESPREKINGEN.

Werkgelegenheid en werkloosheid in de agrarische productie, door W. Steingenga. Academisch proefschrift. (Utrecht 1940; Uitg. Mij. Kemink & Zn. N.V. Prijs ingen. f 4.—, geb. f 5.—).

Het komt gewoonlijk een onderwerp ten goede, als deskundigen met uiteenlopende opleiding er hun licht op laten vallen. Toepassing van verschillende begrippen en denkschema's kunnen zeer vruchtbaar zijn. Was Quesnay, de man van het „tableau économique”, niet arts van beroep? Heeft Marshall voor zijn visie op het economisch leven niet veel te danken gehad aan zijn natuurwetenschappelijke opleiding?

Bovendien kan een ervaringsonderwerp als zoodanig nooit object zijn van één speciale wetenschap. Elke wetenschap belicht een bepaald aspect, een bepaald samenhang. Zoo kan ook het vraagstuk van de werkloosheid onder geheel verschillende aspecten worden gezien.

De sociale geografie is een nog vrij jonge wetenschap. Min of meer moet zij zelfs nog haar bestaansrecht bewijzen. Het behoeft dus niet te verwonderen, dat wij met meer dan gewone verwachting dit boek van een sociaal-geograaf over het vraagstuk van de werkgelegenheid en de werkloosheid in de agrarische productie ter hand hebben genomen.

Het boek begint met „een inleiding in de sociaal-geografische methode, meer in het bijzonder met betrekking tot de werkloosheid”. In twee monografieën, betreffende de gemeenten Finsterwolde en Snelrewaard, geeft de schrijver ons dan een proefje van de ideale uitwerking van deze sociaal-geografische methode.

Daar deze werkwijze om des tijds wille moeilijk voor het geheele land kon worden gevolgd, heeft de heer Steigenga zich voor de eigenlijke behandeling van het onderwerp moeten tevreden stellen met een minder gedetailleerd onderzoek. Met behulp van gegevens, verzameld door het Centraal Bureau van de Statistiek en de Directie van den Landbouw, zijn eenige beschouwingen over de structuur van de werkgelegenheid en de werkloosheid in de agrarische productie naar voren gebracht.

Het laatste hoofdstuk bevat enkele algemeene opmerkingen over de oplossing van het agrarische werkloosheidsvraagstuk en over het agrarische vraagstuk in het algemeen.

Het is op zichzelf nuttig, dat zooveel gegevens over de werkgelegenheid en werkloosheid in den landbouw in een boek verzameld zijn. Ook de gedeeltelijk nieuwe bewerking van de gegevens is verdienstelijk; een aantal duidelijke kaarten en cartogrammen geven een overzichtelijk beeld. Hier en daar maakt de heer Steigenga ook wel goede opmerkingen.

Maar ondanks dit alles heeft dit boek ons toch teleurgesteld.

In de inleiding over de sociaal-geografische methodiek vindt men weinig over de *speciale* werkwijze van den sociaal-geograaf. Wat men wel vindt is een vrij uitvoerige theorie over de oorzaken van de werkloosheid in de agrarische productie en terloops ook in de niet-agrarische productie. De differentiatie van de beroepen en de stagnatie in de bevolkingstoename worden als de belangrijkste oorzaken van de werkloosheid beschouwd. Veel bewijsmateriaal wordt voor deze theorie niet naar voren gebracht. Het betoog is bovendien niet erg kritisch. Wij vragen ons af of de schrijver zich wel scherp het onderscheid bewust is tusschen oorzaak en voorwaarde. Met het begrip „volwaardig consument” wordt gewerkt zonder veel besef te toonen met welk een fictief en vloeibaar begrip men te doen heeft.

De monografieën hebben het bezwaar, dat ze een te klein gebied bestrijken. De absolute getallen zijn soms van zoo'n orde, dat de toevalligheidsfactor het trekken van conclusies uit deze cijfers vrijwel onmogelijk maakt. Een dergelijke wijze van analyseeren kan ongetwijfeld haar nut hebben, maar men zal dan een grooter afgerond landbouwgebied dienen te kiezen.

De hoofdstukken, die zich voornamelijk beperken tot een sociale en economische beschrijving van de werkgelegenheid en de werkloosheid, lijken ons de meest geslaagde.

In het laatste hoofdstuk neemt de heer Steigenga teveel hooi op zijn vork. In de inleiding van zijn boek zegt hij wel, dat zijn studie niet de pretentie heeft een oplossing te geven van het werkloosheidsprobleem, maar dat is hij op het eind blijkbaar vergeten. Zelfs wordt niet alleen de oplossing van het werkloosheidsvraagstuk in den landbouw besproken; de geheele agrarische politiek komt op het tapijt.

Er komen in dit laatste hoofdstuk wel zeer lezenswaardige gedeelten voor, o.a. over de wenschelijkheid om de welvaartsniveau's van stad en land dichter bij elkaar te brengen, de dringend noodzakelijke vereenvoudiging van het distributie-apparaat, de saneering van de agrarische productie, enz., maar meestal houdt de schrijver zich teveel op de vlakke. Soms laat hij zich ook verleiden over zeer gecompliceerde onderwerpen in het kort enkele dingen te beweren, die niet alleen onvoorzichtig zijn, maar ook de deskundigheid van den schrijver op dat gebied ernstig in twijfel doen trekken. Wat over het grondvraagstuk in het midden wordt gebracht, getuigt van het zuiverste dilettantisme. Gelukkig, dat de schrijver het hypotheekvraagstuk „niet voldoende bestudeerd” en daarom nog niet „rijp” geacht heeft voor een oplossing, hoewel het verwondering wekt, dat hij dan toch al bij voorbaat ingrijpen van de Overheid gewenscht vindt. De positie van onze boter op de Engelsche

markt achtte de heer Steigenga vooral bedreigd door de Deensche boter, terwijl hij de concurrentie van de koloniale boter op den duur van minder belang achtte door den invloed van het verschil in transportkosten. Hij moet de dissertatie van Frietema er maar eens op nalezen.

Ook in theoretisch opzicht stuit men op passages, die men zeker niet in een academisch proefschrift verwacht. Zoo wordt beweerd, dat de theorie van de grondrente niet meer opgaat, omdat de pachtprijs óók afhankelijk blijkt van het aantal gedagidgen. De oplossing van het vraagstuk van de waarde van een goed met praktisch oneindigen levensduur schijnt den heer Steigenga niet bekend te zijn. Hij critiqueert Van Heek, die berekend heeft, dat de inpoldering van de Wieringermeer een bedrijfseconomisch verlies oplevert, door den grond „eeuwigheidswaarde” toe te kennen. Want, zegt de schrijver: „Men kan een stuk ontgonnen of gewonnen grond niet in een bepaald aantal jaren afschrijven. Op den duur wordt het aan ontginning of inpoldering ten koste gelegde kapitaal weer terug gewonnen.”

Als deze sociaal-geograaf representatief is voor zijn groep, dan lijkt het ons veiliger, dat de sociaal-geograaf zich beperkt tot het sociaal-geografische gezichtspunt — wat dat dan ook zijn moge — of dat hij zich eerst grondig op de hoogte stelt van economische vraagstukken.

J. HORRING.

MAANDCIJFERS. HYPOTHEEKRENTEN IN NEDERLAND.

	Amsterdam	Arnhem	Den Haag Volle eigendom	Den Haag Ert-pacht	Middelburg	Rotterdam	Zwolle
1933.....	4.67	4.98	4.93	5.01	4.98	4.70	4.89
1934.....	4.49	4.85	4.69	4.95	4.89	4.52	4.65
1935.....	4.54	4.54	4.58	4.80	4.50	4.40	4.44
1936.....	4.58	4.69	4.63	4.87 ⁵	4.50	4.47	4.51
1937.....	4.—	4.—	4.04	4.34	4.—	4.12	4.03
1938.....	3.74	3.77	3.72	3.91	3.81	3.79	3.59
1939.....	3.76	3.80	3.82	4.08	3.83	3.93	3.63
Jan. 1939 ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	3.35	3½
Febr. „ ..	3.50	3½-4	3.75	—	4-3½ ¹⁾	3.57	3½-4
Mrt. „ ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	4.—	3½
April „ ..	3.50	3½	3.75	—	4-3½ ¹⁾	3.70	3½
Mei „ ..	3.50	3½	3.75	4.—	4-3½ ²⁾	3.74	3½-½
Juni „ ..	3.50	3½-4	3.75	4.25	4-3½ ¹⁾	4.—	3½
Juli „ ..	3.50	3½-4	3.75	4.—	4-3½ ¹⁾	3.82	3½-½
Aug. „ ..	4.—	4	3.50	—	4-3½ ¹⁾	—	3½
Sept. „ ..	4.25	3¾	4.—	—	4-3½ ²⁾	—	4
Oct. „ ..	4.06	—	4.—	4.25	4	4.35	3½-4
Nov. „ ..	3.75	4-½	—	—	4	4.32	4
Dec.....	4.50	4-½	4.25	—	4-4½ ⁴⁾	4.42	4
Jan. 1940 ..	4.50	4½-½	4.50	4.75	4-4½ ⁴⁾	4.50	4-½
Feb. „ ..	4.50	—	4.50	—	4½	—	4-½
Mrt. „ ..	4.12 ⁵	—	4.37½	—	4½	4.23	4-½

¹⁾ Op gebouwen 4 %; op landerijen 3½ %. ²⁾ Op gebouwen deels 4 %, deels 3½ %; op landerijen 3½ %. ³⁾ Op gebouwen 4 %; op landerijen deels 3½ %, deels 4 %. ⁴⁾ Op landerijen 4 %; op andere objecten 4½ %.

Nadruk verboden.

ONTVANGEN BOEKEN.

Werkgelegenheid en werkloosheid in de agrarische productie door W. Steigenga. (Utrecht 1940; Kemink & Zoon N.V. Prijs ingen. f 4.—, geb. f 5.—).

World wheat planning and economic planning in general door Paul de Hevesg. (Londen 1940; Oxford University Press. Prijs 38/-).

Beknopte schets van het geld- en bankwezen van Zuid-Amerika door L. J. Harms. (Haarlem 1940; H. D. Tjeenk-Willink & Zoon's Uitg. Prijs f 1.75).

STATISTIEKEN.
BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wissels. 3 28 Aug. '39	Lissabon .... 4 11 Aug. '37
Bk. { Bel. Binn. Eff. 3 28 Aug. '39	London ..... 2 26 Oct. '39
{ Vrsch. in R.C. 3 28 Aug. '39	Madrid ..... 5 15 Juli '35
Athene ..... 6 4 Jan. '37	N.-York F.R.B. 1 26 Aug. '37
Batavia ..... 3 14 Jan. '37	Oslo ..... 4 21 Sept. '39
Belgrado ..... 5 1 Febr. '35	Parijs ..... 2 3 Jan. '39
Berlijn ..... 4 22 Sept. '32	Praag ..... 3 1 Jan. '36
Boekarest ..... 3 5 Mei '38	Pretoria .... 3 15 Mei '33
Brussel ..... 2 25 Jan. '40	Rome ..... 4 18 Mei '36
Boedapest ..... 4 28 Aug. '35	Stockholm ... 3 14 Dec. '39
Calcutta ..... 3 28 Nov. '35	Tokio..... 3.46 11 Mrt. '38
Dantzig ..... 4 2 Jan. '37	Warschau .... 4 18 Dec. '37
Helsingfors ..... 4 3 Dec. '34	Zwits. Nat. Bk. 1 25 Nov. '36
Kopenhagen .... 5 9 Oct. '39	

1) 1 1/2 % bankwissels i. z. verk. Belgische prod. in het buitenland.

GELD- EN WISSELKOERSEN.
OPEN MARKT.

	1940				1939	1938	1939
	6 April	1/6 April	26/30 Maart	18/23 Maart	3/8 April	4/9 April	14/19 Aug.
Amsterdam							
Partic. disc.	3/4-13/16	3/4-1	1-1 1/8	1 1/4-3/8	9/16-5/8	1/4	1/2
Prolong.	2	2-1/4	2 1/4-1 1/2	2 1/2	1 1/2	1 1/2	3/4
London							
Daggeld...	3/4-1 1/4	3/4-1 1/4	3/4-1 1/4	3/4-1 1/4	1/2-1	1/2-1	1/2-3/4
Partic. disc.	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2
Berlijn							
Daggeld...	1 1/2-2	1 1/2-2	2 1/2-3/8	1 1/2-2 1/2	2 1/2-3	2 1/2-3	2 1/2-3
Maandgeld	2-1/4	2-3/8	2 1/2-3/8	2 1/2-3/8	2 1/2-3	2 1/2-3	2 1/2-3
Part. disc.	2 3/8	2 3/8	2 1/2	2 1/2	2 1/2	2 1/2	2 1/2
Warenw...	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2	4-1/2
New York							
Daggeld 1)	1	1	1	1	1	1	1
Partic. disc.	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2	1 1/2

1) Koers van 5 April en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 30 Mrt. 3) 4 April 4) 26/30 Mrt. 5) 29 Mrt. 6) 4 April. 7) 26/28 Mrt. 8) 18/21 Mrt. 9) 15/21 Mrt. 10) 3/6 April.

WISSELKOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia *)
2 April 1940	1.88 1/16	6.74	75.60	3.82	32.18	100 3/4
3 " 1940	1.88 1/16	6.74 3/4	75.60	3.83	32.12	100 1/8
4 " 1940	1.88 3/8	6.70 3/4	75.60	3.80	32.08	100 3/8
5 " 1940	1.88 3/8	6.72	75.60	3.81	32.07 1/2	100 1/2
6 " 1940	1.88 3/8	6.74 3/4	75.60	3.82 1/2	32.11	100 1/2
8 " 1940	1.88 3/8	6.73 1/4	75.60	3.82	32.14	100 1/2
Laagste d.w. 1)	1.88 1/8	6.65	75.40	3.77 1/2	32.02 1/2	100 1/4
Hoogste d.w. 1)	1.88 3/8	6.76	75.70	3.84	32.20	101
Muntpariteit	1.469	12.1071	59.263	9.747	24.906	100

Data	Zwitserland *)	Praag *)	Boekarest *)	Milaan **)	Madrid **)
2 April 1940	42.24 1/2	—	—	—	—
3 " 1940	42.27 1/2	—	—	—	—
4 " 1940	42.26	—	—	—	—
5 " 1940	42.24 1/2	—	—	—	—
6 " 1940	42.25	—	—	—	—
8 " 1940	42.24 1/2	—	—	—	—
Laagste d.w. 1)	42.20	6.40	—	9.45	—
Hoogste d.w. 1)	42.30	6.45	0.90	9.57 1/2	19
Muntpariteit	48.003	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors *)	Buenos-Aires *)	Montreal *)
2 April 1940	44.92 1/2	36.40	42.82 1/2	—	44	154
3 " 1940	44.92 1/2	36.40	42.82 1/2	—	44	156
4 " 1940	44.92 1/2	36.42 1/2	42.82 1/2	—	43 3/4	155
5 " 1940	44.92 1/2	36.40	42.82 1/2	—	44 1/4	157
6 " 1940	44.92 1/2	36.40	42.82 1/2	—	43 3/8	158 1/2
8 " 1940	44.92 1/2	36.40	42.82 1/2	—	42 3/8	158
Laagste d.w. 1)	44.75	36.27 1/2	42.72 1/2	3.60	42	152
Hoogste d.w. 1)	44.97 1/2	36.45	42.87 1/2	3.70	44 1/2	160
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 3/4	2.1878

*) Noteering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
2 April 1940	3,58 1/2	2,03 1/4	40,20	53,09
3 " 1940	3,55 1/2	2,01 1/4	40,20	53,09
4 " 1940	3,57 1/4	2,02 3/8	40,20	53,09
5 " 1940	3,59 3/8	2,03 1/2	40,20	53,09
6 " 1940	3,59 3/8	2,03 1/4	40,20	53,09
8 " 1940	3,55 1/2	2,01 1/2	40,20	53,09 1/2
10 April 1939	4,68 3/8	2,64 3/8	40,21	53,08 1/2
Muntpariteit...	4,86	3,90 3/8	23,81 1/2	40 3/8

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	16 Mrt. 1940	23 Mrt. 1940	26/30 Mrt. 1940 Laagste	30 Mrt. 1940 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 3/8	97 1/2
Athene	Dr. p. £	535	535	535	535
Bangkok...	Sh. p. tical	22.18	22.18	22.18	22.18
Budapest ..	Pen. p. £	20 3/4	20 3/4	19 1/2	20 3/4
Buenos Aires 1	p. peso p. £	17.07 1/2	17.07 1/2	16.95	17.30
Calcutta	Sh. p. rup.	—	—	—	—
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/2 29/32	1/2 29/32	1/2 3/4	1/3
Istanbul ...	Piast. p. £	5.10	5.10	5.10	5.10
Kobe	Sh. p. yen	1,3 1/2	1,3 1/2	1,3 1/2	1,4 3/16
Lissabon....	Escu. p. £	107 3/4	107 3/4	106	107 3/8
Montevideo ..	d. per £	25	25	24 1/2	28
Montreal ..	\$ per £	4.45	4.45	4.43	4.47
Rio d. Janeiro	d. per Mil,	3 11/32	3 11/32	3 7/16	3 3/8
Shanghai ..	d. p. \$	4 3/16	4 3/16	3 3/4	4 3/16
Singapore ..	Sh. p. \$	2 4 9/16	2 4 9/16	2 4 1/16	2 4 9/16
Valparaiso *)	\$ per £	105	105	95	100
Warschau ..	Zl. p. £	—	—	—	—

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 15 Nov. 1938 17.13. 2) 90 dg. Vanaf 13 Dec. 1937 laatste „export” noteering.

ZILVERPRIJS

Londen 1) N.York 2)	A'dam 3) Londen 4)
2 April 1940.. 20 1/2	2 April 1940.. 2090
3 " 1940.. 20 3/8	3 " 1940.. 2090
4 " 1940.. 20 3/16	4 " 1940.. 2090
5 " 1940.. 20 1/2	5 " 1940.. 2090
6 " 1940.. —	6 " 1940.. 2090
8 " 1940.. 20 1/2	8 " 1940.. 2090
10 April 1939.. —	10 April 1939.. —
23 Aug. 1939.. 20 3/8	23 Aug. 1939.. 2110

1) In pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) In gulden per Kg. 1000/1000. 4) In sh. p. oz. fine.

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	21 Mrt. 1940	31 Mrt. 1940
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f 17.876.293,18	f 128.236.921,65
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	" 57.136,10	" 34.449,14
Voorschotten op ultimo Februari 1940 a/d. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede o.p. op die belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië 1)	" 64.523.894,56	" 62.071.419,88
Idem aan Suriname 1)	" 12.408.431,62	" 12.546.357,17
Kasvord.weg. creditverst. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	" 84.660.146,58	" 84.516.368,34
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioen f. 1) ..	" 66.825.006,79	" 52.270.497,32
Vord. op andere Staatsbedr. en instell. 1) ..	" 16.698.665,57	" 19.135.164,08

Verplichtingen	21 Mrt. 1940	31 Mrt. 1940
Voorschot door de Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt..	—	—
Voorschot door de Ned. Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schatkistbijetten in omloop	f 79.164.000,—	f 97.164.000,—
Schatkistpromessen in omloop	" 367.800.000,— 2)	" 367.800.000,— 3)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	" 1.064.278,—	" 1.064.043,—
Schuld op ultimo Februari 1940 a/d. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede o.p. op die bel. en op de vermogensbelasting..	" 9.069.774,43	" 9.069.774,43
Schuld aan Curaçao 1)	" 1.001.823,78	" 831.823,78
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioen f. 1)	" 9.971.739,86	" 10.084.875,65
Id. a. h. Staatsbedr. der P. T. en T. 1)	" 184.784.653,92	" 168.613.684,49
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	" 21.000.000,—	" 22.000.000,—
Id. aan diverse instellingen 1)	" 150.177.056,54	" 150.149.573,54
In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij de Nederlandsche Bank geplaatst Nihil. 3) Idem Nihil.	—	—

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

	30 Maart 1940	6 April 1940
Vorderingen: 1)		
Saldo Javasche Bank	—	—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst	f 224.000	f 213.000
Saldo Indisch Muntfonds	" 3.648.000	" 3.648.000
Verplichtingen:		
Voorschot 's Rijks kas e.a. Rijksinstell.	" 62.071.000	" 62.224.000
Voorschot van de Javasche Bank....	" 4.323.000	" 6.224.000
Schatkistpromessen in omloop	" 40.000.000	" 40.000.000
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds.	—	—
Schuld a. d. Indische Pensioenfondsen	" 9.353.000	" 9.353.000
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank.	" 1.337.000	" 1.597.000
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen...	" 1.030.000	" 1.030.000
1) Betaalmiddelen in de Landskassen f 40.023.000.		

SURINAAMSCHES BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Dadelijk opsch. schulden	Discont.	Div. rekening-ingen
3 Feb. '40	973	1.288	387	770	516
27 Jan. '40	1.005	1.232	365	742	523
20 " '40	989	1.213	471	648	521
13 " '40	978	1.231	487	679	520
19 Aug. '39	886	1.176	757	586	552

1) Sluip. der activa.

	GE-SLACHTE RUNDEN (versch) per 100 kg Rotterdam		GE-SLACHTE VARKENS (versch) per 100 kg Rotterdam		DEENSCH BACON middelgew. No. 1 Londen per cwt.			BEVROREN ARG. RUND-VLEESCH Londen per 8 lbs.			CACAO 50 G. Accra per 50 kg c.i.f. Nederland ¹⁾				KOFFIE Loco R'dam. A'dam per 1/2 kg.		SUIKER Witte krist. suiker loco Rotterdam/Amsterdam per 100 kg.		THEE N. Ind. thee veiling A'dam Gem. Java- en Sumatrathee per 1/2 kg.		Indexcijfer voedings- en genot.-middelen	
	f	%	f	%	f	%	sh.	f	%	sh.	f	%	sh.	cts.	%	cts.	%	f	%	cts.		%
	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Robusta	Superior Santos	Amsterdam	Rotterdam	Amsterdam	Rotterdam		Amsterdam
1927	—	—	—	—	65,15	97,8	107/6	2,73	92,2	4/6	41,21	119,4	68/-	46,87 ⁵	95,5	54,10	9,4	19,12 ⁵	119,6	82,75	109,2	102,8
1928	93,-	98,2	77,50	90,4	66,80	100,3	110/5	3,03	102,4	5/-	34,64	100,4	57/3	49,62 ⁵	101,1	63,48	107,3	15,85	99,1	75,25	99,3	102,7
1929	96,40	101,8	93,12 ⁵	109,2	67,81	101,8	112/2	3,12	105,4	5/2	27,70	80,2	45/10	50,75	103,4	59,90	101,2	13,-	81,3	69,25	91,4	94,5
1930	108,-	114,0	72,90	85,5	57,19	85,9	94/7	2,97	100,3	4/11	21,04	61,0	34/11	32,-	65,2	38,10	64,4	9,60	60,0	60,75	80,2	72,1
1931	89,-	92,9	48,-	56,3	35,72	53,6	63/6	2,44	82,4	4/4	13,84	40,1	24/7	25,-	50,9	27,10	45,8	8,-	50,0	42,50	56,1	52,9
1932	61,-	64,4	37,50	44,0	25,46	38,2	58/7	1,70	57,4	3/11	11,77	34,1	27/1	24,-	48,9	30,04	50,8	6,32 ⁵	39,6	28,25	37,3	43,1
1933	52,-	54,9	49,50	58,0	30,74	46,2	74/7	1,54	52,0	3/9	9,30	26,9	22/7	21,10	43,0	22,83	38,6	5,32 ⁵	34,5	32,75	43,2	36,7
1934	61,50	64,9	46,65	54,7	32,94	49,5	88/1	1,42	48,0	3/9 1/2	8,15	23,6	21/10	16,80	34,2	18,40	31,1	4,07 ⁵	25,5	40	42,8	34,6
1935	48,12 ⁵	50,8	51,62 ⁵	60,5	32,-	48,1	88/5	1,19	40,2	3/3 1/2	8,15	23,6	22/6	14,10	28,7	15,21	25,7	3,85	24,1	34,50	45,5	32,3
1936	53,42 ⁵	56,4	48,60	57,0	36,37	54,6	93/6	1,48	50,0	3/9 1/2	12,05	34,9	30/4	13,62 ⁵	27,8	16,87 ⁵	28,5	4,02 ⁵	25,2	40	52,8	39,3
1937	71,27 ⁵	75,3	61,85	72,5	42,27	63,5	94/1	1,90	64,2	4/3	17,35	50,3	38/8	16,62 ⁵	33,9	22,37 ⁵	37,8	6,22 ⁵	38,9	53,50	70,6	53,8
1938	67,55	71,3	63,62 ⁵	74,6	44,17	66,3	99/5	1,95	65,9	4/4 1/2	10,48	30,4	23/8	13,20	26,9	14,91	25,2	5,20	32,5	51,-	67,3	46,4
1939	66,35	70,1	62,37 ⁵	73,1	41,79	62,8	100/11	1,89	63,9	4/6 1/2	10,50	30,4	20/5	14,10	28,7	15,73	26,6	7,07 ⁵	44,2	52,50	69,3	—
Juni 1939	65,47 ⁵	69,1	54,70	64,1	40,23	60,4	91/3	1,84	62,2	4/2	8,86	25,7	20/1	12,75	26,0	14,50	24,5	8,07 ⁵	50,5	51,25	67,7	42,7
Juli	65,25	68,9	59,17 ⁵	69,4	43,05	64,6	98/-	1,96	66,2	4/5 1/2	8,65	25,1	19/8 1/2	12,50	25,5	14	23,7	8,10	50,7	50,-	66,0	42,9
Aug.	65,30	69,0	60,50	70,9	42,73	64,2	98/10	2,01	67,9	4/8	8,58	24,9	19/9 1/2	12,50	25,5	14	23,7	6,70	41,9	49,50	65,3	43,1
Sept.	71,85	75,9	68,12 ⁵	79,9	37,65	56,5	100/-	1,87	63,2	5/-	14,58	42,2	—	14,87 ⁵	30,3	16,25	27,5	—	—	52,50	69,3	42,7
Oct.	69,80	73,7	76,62 ⁵	89,8	41,21	61,9	109/-	1,89	63,9	5/-	12,72	36,8	—	16,50	33,6	18,-	30,4	—	—	54,25	71,6	42,4
Nov.	68,32 ⁵	72,1	75,25	88,2	42,77	64,2	115/-	1,92	64,9	5/2	12,42	36,0	—	17,37 ⁵	35,4	18,50	31,3	—	—	57,-	75,2	42,4
Dec.	70,-	73,9	73,15	85,2	42,51	63,8	115/-	1,85	62,5	5/-	14,92	43,2	—	17,50	35,7	18,50	31,3	—	—	63,25	83,5	—
Jan. 1940	73,57 ⁵	77,7	75,-	87,9	45,88	68,9	123/-	1,94	65,5	5/2 1/2	14,38	41,7	—	17,10	34,8	18,10	30,6	—	—	61,75	81,5	—
Febr.	71,65	75,7	72,87 ⁵	85,4	43,43	65,2	116/5	1,99	67,2	5/4	17,88	51,8	—	17,-	34,6	18,-	30,4	—	—	61,-	80,5	—
Maart	72,67 ⁵	76,7	70,30	82,4	40,50	60,8	113/6	1,90	64,2	5/4	19,17	55,5	—	17,37 ⁵	35,4	18,-	30,4	—	—	60,50	79,9	—
7 Feb.-5 Mrt.	69,30	73,2	69,50	81,5	42,12	63,3	113/6	1,98	66,9	5/4	19,-	55,0	—	17,-	31,6	18,-	30,4	—	—	61,75	81,5	—
5-12 Mrt. '40	72,70	76,8	70,50	82,6	41,57	62,4	113/6	1,95	65,9	5/4	19,50	56,5	—	17,50	35,7	18,-	30,4	—	—	61,75	81,5	—
2-19 "	72,70	76,8	70,50	82,6	41,12	61,8	113/6	1,93	65,2	5/4	—	—	—	17,50	35,7	18,-	30,4	—	—	60,50	74,9	—
9-27 "	74,-	78,1	70,50	82,6	40,38	60,6	113/6	1,93	64,2	5/4	19,-	55,0	—	17,50	35,7	18,-	30,4	—	—	60,50	79,9	—
7 Mrt.-2 Apr.	74,70	78,9	70,50	82,6	38,93	58,5	113/6	1,83	61,8	5/4	17,-	49,2	—	17,50	35,7	18,-	30,4	—	—	60,50	79,9	—
9-9 April '40	74,70	78,9	70,50	82,6	38,25	57,4	113/6	1,80	60,8	5/4	—	—	—	17,50	35,7	18,-	30,4	—	—	59,75	78,9	—

	GRENHOUT Zweedsch ongesort. 2 1/2 x 7 per standaard ex opslagpl. Londen		VURENHOUT basis 7" f.o.b. Zweden Finl. per standaard van 4.672 M ³ .		KOE-HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pond Veiling te Amsterdam		COPRA Ned.-Ind. f. m. s. per 100 kg Amsterdam		GRONDNOTEN Gepelde Coromandel, per longton ex ship			LIJNZAAD La Plata loco Rotterdam		GOUD cash Londen per ounce fine		Indexcijfer agrarische grondstoffen	Algemeen Indexcijfer	Indexcijfer Indische uitvoerproducten			
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%							
	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.	Herl. Ned. Ct.	Not.							
1927	230,28	100,1	19,-	100,0	105,1	40,43	100,9	32,62 ⁵	106,5	266,03	106,4	21,18/11	185,-	95,0	51,50	100,1	85/-	105,3	104,3	124,1	
1928	229,90	100,0	19,-	100,0	105,1	40,43	118,7	31,87 ⁵	104,1	254,10	101,6	21,-	185,25	95,1	51,45	100,0	85/-	102,0	100,4	94,6	
1929	229,71	99,9	19,-	100,0	105,1	40,43	80,5	27,37 ⁵	89,4	230,16	92,0	19,-	214,-	109,9	51,40	99,9	85/-	92,7	95,3	84,5	
1930	218,43	95,0	18,12	141,50	92,7	25,36	63,3	22,62 ⁵	73,9	175,55	70,2	14,10/4	181,75	93,3	51,40	99,9	85/-	69,6	75,1	60,0	
1931	187,88	81,7	16,14/-	110,75	72,5	18,65	46,5	15,37 ⁵	50,2	136,69	54,7	12,2/11	95,50	49,0	52,-	101,1	92/5	47,8	54,4	44,7	
1932	136,14	59,2	15,13/4	69,-	45,2	11,15	27,8	13,-	42,4	130,52	52,2	15,-	70,-	35,9	51,25	99,6	118/-	35,1	43,0	38,4	
1933	136,48	59,3	16,11/2	73,50	48,1	13,26	33,1	9,30	30,4	90,39	36,1	10,19/4	75,50	38,8	51,35	99,8	124/7	33,1	38,9	34,5	
1934	134,02	58,3	17,18/4	76,50	50,1	12,07	30,1	6,90	22,5	71,90	28,7	9,12/3	72,75	37,3	51,50	100,1	137/8	31,6	37,2	36,5	
1935	127,91	55,6	17,13/4	59,50	39,0	12,54	31,3	9,15	29,9	104,26	41,7	14,8/-	67,25	34,5	51,50	100,1	142/2	32,2	36,9	34,8	
1936	139,98	60,9	17,19/10	78,25	51,3	15,40	38,4	11,90	38,9	113,49	45,4	14,11/9	85,-	43,6	54,60	106,1	140/4	39,0	42,2	40,7	
1937	205,35	89,3	22,17/2	132,25	86,6	23,35	58,2	15,22 ⁵	49,7	127,81	51,1	14,4/8	110,50	56,8	63,20	122,8	140/9	53,4	57,9	55,9	
1938	189,94	82,6	21,7/7	109,50	71,7	15,38	38,4	10,07 ⁵	32,9	92,12	36,8	10,7/3	99,-	50,9	63,30	123,0	142/6	41,1	48,4	44,5	
1939	181,05	78,7	22,-/1	123,25	80,7	17,52	43,7	11,20	36,9	98,29	39,3	11,9/9	94,25	48,4	64,20	124,8	155/1	—	—	—	—
Juni 1939	186,26	81,0	21,2/6	126,25	82,7	17,-	42,4	9,97 ⁵	32,6	106,46	42,6	12,1/7	99,75	51,2	65,55	127,4	148/8 1/2	46,4	48,6	49,9	
Juli	186,71	81,2	21,5/-	132,50	86,8	17,25	43,0	9,02 ⁵	29,5	101,24	40,5	11,10/3	94,-	48,3	65,30	126,9	148/6	47,5	49,1	50,0	
Aug.	189,28	82,3	21,18/-	132,50	86,8	18,-	44,9	8,97 ⁵	29,3	104,26	41,7	11,18,9	94,50	48,5	64,50	125,4	151/8	47,2	48,6	49,1	
Sept.	186,24	81,0	25,2/6	—	—	20,-	49,9	—	—	—	—	—	—	—	62,30	121,1	166/-	46,4	48,3	48,4	
Oct.	189,98	82,6	25,2/6	135,-	88,4	20,-	49,9	13,- c)	42,4	—	—	—	—	—	63,40	123,2	168/-	—	—	—	—
Nov.	186,07	80,9	25,2/6	135,-	88,4	21,-	52,4	12,62 ⁵ c)	41,2	—	—	—	—	—	62,03	120,6	168/-	—	—	—	—
Dec.	185,73	80,8	25,2/6	—	—	21,-	52,4	12,25 c)	40,0	109,46	43,8	14,15/10	—	—	62,10	120,7	168/-	—	—	—	—
Jan. 1940	187,44	81,5	25,2/6	153,25	100,4	21,-	52,4	12,-	39,2	111,81	44,7	15,1/3	—	—	62,55	121,6	168/-	—	—	—	—
Febr.	187,51	81,5	25,2/6	169,75	111,2	21,- b)	52,4	12,50	40,8	—	—	—	—	—	62,65	121,8	168/-	—	—	—	—
Maart	179,30	78,0	25,2/6	170,-	111,3	21,- b)	52,4	12,50	40,8	—	—	—	—	—	59,55	115,7	168/-	—	—	—	—
7 Feb.-5 Mrt.	186,49	81,1	25,2/6	170,-	111,3	21,- b)	52,4	12,50	40,8	—	—	—	—	—	61,80	120,1					

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 8 April 1940.

		Activa.		
Binnenl. Wis- sels, Prom., enz. in disc.	Hfdbk. f Bijbnk. „ Ag. sch. „	6.713.940,86 724.926,12 2.295.491,76	f	9.734.358,74
Papier o. h. Buitentl.	f	750.000,—		
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.	„	—		750.000,—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f Bijbnk. „ Ag. sch. „	144.960.405,47 ¹⁾ 5.816.836,81 55.961.360,09	f	206.738.602,37
Op Effecten enz.	f	202.790.957,17 ¹⁾		
Op Goederen en Ceel. „	„	3.947.645,20		206.738.602,37 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk	„	—		—
Munt en muntmateriaal: ²⁾				
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f	1.235.302.113,62		
Zilveren munt, enz. „	„	9.602.622,06		1.244.904.735,68
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen	„	42.420.342,70		
Gebouwen en Meub. der Bank	„	4.580.000,—		
Diverse rekeningen ³⁾	„	23.528.315,35		
	f	1.532.656.354,84		
		Passiva.		
Kapitaal	f	20.000.000,—		
Reservefondsen	„	7.579.898,11		
Bijzondere reserve	„	10.756.940,37		
Pensioenfondsen	„	11.930.574,09		
Bankbiljetten in omloop	„	1.109.450.055,—		
Bankassigatiën in omloop	„	7.229,69		
Rek.-Cour. { Het Rijk f saldo's: { Anderen „	f	63.641.563,19 300.271.294,83		363.912.858,02
Diverse rekeningen	„	9.018.799,56		
	f	1.532.656.354,84		
Beschikbaar metaalsaldo	f	655.730.715,87		
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	„	1.639.326.780,—		
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	„	—		

¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) . . . . . f 60.612.475,—

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud ²⁾		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
8 Apr. '40	1.235.302	—	1.109.450	363.920	655.731	84
1 „ '40	1.235.294	—	1.128.316	354.238	651.823	84
21 Aug. '39	1.059.581	1.023.467	1.011.582	401.628	590.049	79,9
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitentl.	Diverse rekeningen ¹⁾	
8 Apr. 1940	9.734	—	206.739	750	23.528	
1 „ 1940	9.437	—	215.542	750	24.420	
21 Aug. 1939	21.297	—	214.812	1.575	11.581	

¹⁾ Onder de activa. ²⁾ Per 1 April 1910 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pCt. ³⁾ De post „Staat d. Nederl.“ (Wet v. 27/5/32 S. No. 221) wordt met ingang van 1 April 1940 niet meer vermeld.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
6 Apr. '40 ²⁾	153.590	—	205.750	103.980	29.698
30 Mrt. '40 ²⁾	153.920	—	198.920	109.080	30.720
2 Mrt. '40	132.697	21.263	195.162	112.923	30.726
24 Febr. '40	132.697	19.636	193.917	102.628	33.715
19 Aug. '39	128.676	19.235	198.914	72.384	39.392
Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
6 April '40 ²⁾	11.880	74.530	85.590	50	
30 Mrt. '40 ²⁾	21.500	75.710	72.570	50	
2 Mrt. '40	11.089	15.624	56.023	70.373	50
24 Febr. '40	19.099	15.542	53.868	57.675	51
19 Aug. 1939	9.300	13.890	48.920	51.942	55

¹⁾ Sluitpost activa. ²⁾ Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities		
				Disc. and Advances	Securities	
3 April 1940	1.258	542.443	37.794	3.205	23.177	
27 Mrt. 1940	1.298	543.106	37.131	6.094	23.026	
23 Aug. 1939	247.263	508.064	38.353	5.711	24.334	
Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. ¹⁾
			Bankers	Other Accounts		
3 April '40	137.601	22.390	120.769	41.417	38.815	21,0
27 Mrt. '40	134.189	43.143	97.967	42.187	38.192	20,8
23 Aug. '39	99.666	22.371	92.132	36.229	39.199	26,0

¹⁾ Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitentl.	Wissels	Waarv. op het buitentl.	Beleeningen	Renteloos voorschot a. d. Staat
28 Mrt. '40	84.614	900	42	14.193	70	3.696	10.000
21 „ '40	84.614	904	52	13.629	70	3.598	10.000
17 Aug. '39	97.266	663	14	9.617	705	3.825	30.577
Data	Bons v. d. schatk. en amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Rekg. Courant			
				Staat	Zelfst. amort. k.	Particulieren	
28 Mrt. '40	3.396	4.011	156.032	78	1.075	14.262	
21 „ '40	35.396	4.021	154.943	81	1.082	14.479	
17 Aug. '39	5.466	3.051	123.135	3.013	2.104	20.538	

¹⁾ Sluitpost activa.

DUITSCHE RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Rentebank-scheine	Andere wis-sels, chèques en schat-kistpapier	Beleeningen	
30 Mrt. 1940..	77,6	199,6	12.241,5	30,7	
23 „ 1940..	77,4	227,7	11.555,1	27,7	
23 Aug. 1939..	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circu-latie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
30 Mrt. 1940	143,6	1.821,9	12.175,6	1.821,9	776,5
23 „ 1940	128,1	1.698,3	11.526,2	1.648,9	758,7
23 Aug. 1939	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data 1940	Goud deviezen	Munt en diversen	Binnen- en buitendische wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
								Schatkist	Partic.
4/4..	4.525	35	1.034	79	139	295	5.833	1	181
28/3..	4.469	37	1.045	62	139	298	5.770	1	187
20/3..	4.430	35	1.063	65	139	299	5.749	0,9	189

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ²⁾	Wissels		
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht	
6 Mrt. '40	15.878,2	15.868,6	356,2	3,0	—	
28 Feb. 40	15.803,2	15.793,6	367,5	6,7	—	
Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circu-latie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
6 Mrt. '40	2.477,3	4.889,3	13.633,6	136,1	87,6	—
28 Feb. 40	2.477,3	4.858,7	13.623,4	136,1	87,5	—

¹⁾ Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59,06 cents werd gedevalueerd.

²⁾ „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

³⁾ Verhouding totaalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. ⁴⁾ Verhouding tot voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
28 Feb. '40	—	8.528	14.740	10.390	34.092	5.290
21 „ '40	1	8.531	14.680	10.306	33.942	5.277

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of England zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.